

Strany ve volbách

(Co se stalo III.)

Začneme s nejuznejší. Nejuznejší v našich poměrech znamená nic jiného než největší, a tou ovšem mezi československými stranami jest a dlouho zůstane agrární strana. Dříve jsme říkali prostě: největší. Nyní musíme říkati opatrněji: největší mezi československými stranami. Tato změna v terminologii, vynucená známými událostmi v německém táboře, je nepochybně jednou z příčin oné stísněnosti, která charakterisuje chování i tisk agrární strany po volbách. Ještě 19. května ráno nebylo mezi agrárními vůdci ani jediného, který by byl vážně věřil v možnost ztráty prvenství.

Jsou ostatně i jiné příčiny stísněnosti, vyplývající však ne z toho, že se agrární straně ve volbách něco zvláště zlého přihodilo, nýbrž z toho, že se nedostavilo ono zvláště dobré, ve které doufala. Agrární strana příliš důvěřovala ve svou šťastnou hvězdu, jinak by nyní také ona vyznačovala se onou skromnou spokojeností jako ostatní koaliční strany, které své mírné ztráty považují za daň, již bylo nezbytno odvésti těžké době. Podrobují-li se vládní strany hlasování lidu po šesti letech vládnutí, z nichž pět bylo přecpáno pochmurnými následky nejtěžší hospodářské krise, jakou svět poznal, nemohou očekávati, že budou přivítány se spontánním nadšením a že dav květy bude vystýlati cestu, po které krácejí. Neboť ony, poněvadž vládly, byly orgánem, jenž musil lidu ukládat omezení. Ony musily provádět všechna nepopulární opatření. Z jejich úst přijímalo obyvatelstvo zprávy o všelikých nepřijemnostech. Musí tedy takové vládní strany, jimž připadla vláda v době nejtěžší, býti spokojeny, jestliže rozhodující většina lidu dá jim svým hlasováním najevo: hleďte, chápeme vaše těžkosti a jsme tak rozumní, že nesesedeme na lep demagogům; umožňujeme vám zase šest let klidné práce. To také se stalo, a z toho je třeba se těšiti. Vedle toho musily ovšem býti vládní strany připraveny na to, že přirozená nespokojenost projeví se přechodem nějakého počtu hlasů k opozici.

Zdá se, že agrární strana, pokud jí samé se týkalo, na nic takového se vnitřně nepřipravila. Naopak, očekávala další vzrůst a další zvýšení skvělosti svého postavení. Domnívala se, že nějakým způsobem bude vyjmuta z přirozeného osudu všech ostatních vládních stran. Připravovala se vzíti vládní otěže ještě pevněji do rukou. Když jí výsledek voleb k tomu nedal příležitost, je viditelně rozmrzena, ačkoliv jí nepotkalo nic horšího než tolik, že její dosavadní vzrůst byl zaražen, a že se ukázalo, že i zvětšování její velikosti a vlivu jsou položeny přirozené meze.

Je třeba, abychom se i my ostatní mrzeli? Nemůžeme předstírat, že je nám osud agrární strany lhostejný. Zejména v době tak kritické je třeba, aby tato solidní a demokracii se zaslíbivší strana podržela svou sílu. Z jejího rozvratu by pro stát nemohlo vzejíti nic dobrého. Pozorujeme-li tedy, že agrární strana za-

chovala svou sílu, jsme se státního hlediska spokojeni. Aby svou převahu dále zvětšovala až k možností diktátu, na tom už nebyl žádný státní zájem.

Sociální demokracie také se projevila býti solidně založenou stranou, ačkoliv byla ve značně těžší situaci než strana agrární. Neboť není nezaměstnaných sedláků, ale je přes 700.000 nezaměstnaných dělníků, a cena dělnické práce není tak účinně chráněna jako zemědělská práce obilním monopolem. Přes to nepotkalo sociální demokracii ve volbách nic více než zcela nepatrný pokles, vysvětlitelný u všech vládních stran. Zdá se, že dělníci dovedou se na politiku dívati realističtěji a snad i inteligentněji než jiné vrstvy, které by měly k inteligentnosti věru více příčin. Slyšeli jsme před volbami bezuzdně nařikati továrníky, domácí pány a inteligenty. Věříme ochotně, že se jim nevede tak dobře, jak se jim vedlo, než nás krise navštívila — ale v těchto vrstvách způsobila krise jen šrámy. Přes to si počínaly bezuzdně v stížnostech, nářcích a hněvu. Mezi dělníky nepůsobila krise jen šrámy, tu řádila jako dělové koule v sevřených řadách. Odváží se některý z příslušníků oněch vrstev, o nichž mluvíme, konkrétně srovnávati svůj osud s osudem nezaměstnaného nebo polozaměstnaného dělníka? Zajisté, že se neodváží, neboť, kdyby tak učinil, nezbytně by musil snížit výšku a pisklavost svých žalobných tónů i ohnivost svého opozičního naladění. Sám by si musil říci po provedeném srovnání svého osudu s osudy jiných: jsem rozmazlený. Kdyby dělníci tak povolovali svým pudům a své podrážděnosti, jako si to dovolují příslušníci vrstev lépe situovaných, musili by se z devíti desetin přihlásiti k tomu názoru, který je jim také nabízen: že poslední továrník má být uškrcen střevy posledního okresního hejtmana.

Sociální demokracie sklidila v těchto volbách, neobtěžnějších, jaké dosud prodělala, nepochybně ovoce strážlivé výchovy, již systematicky podrobuje své členstvo. Vychovala kádr svého voličstva tak rozumně, že není obav, že by ji opustil, nedopustí-li se velkých chyb. V této souvislosti je třeba uvést jméno muže, který se o to zejména zasloužil: je to předseda sociální demokracie Hampl. Po rozchodu s komunisty až dodneška neústupně opakoval: nikdy již, za žádných okolností, demagogii. S potěšením pozorujeme, že to může býti také prospěšná zásada.

Mimoходом nás napadá, abychom se poohlédli také po výsledcích boje proti marxismu, jež vyhlásilo Národní sjednocení po berlínském a vídeňském vzoru. Sociální demokraté a komunisté mají dohromady 69 mandátů, Národní sjednocení 17. Dávno už nebylo něco tak jasno, jako nyní ta okolnost, že smetení marxismu se nepodařilo.

Poněkud hůře než tyto dvě koaliční strany pochodila strana lidová, a ještě o jeden mandát více ztratili národní socialisté, kteří musí býti

považováni za onu koaliční stranu, jež volbami utrpěla nejvíce. Z části je to pochopitelné, avšak z části to musí být káráno. Dnešní politická krise představuje se po celém světě jako boj o střední stav, který má v sobě nejméně politické pevnosti: poněvadž národní socialisté soustředili u sebe nejvíce středního stavu, jsou nyní vedle lidovců ze všech koaličních stran ztrátám a přesunům nejvystavenější.

Avšak, obáváme se, že to nevysvětluje vše. Šel jsem se podívat na pražskou předvolební schůzi národních socialistů. Nebylo možno nepozorovat, že z této strany nebezpečným způsobem vyprchává elán a že se toto shromáždění chovalo, jak by se bez nebezpečí mohlo chovat jedině shromáždění konservativců. Kdo se pozorně podíval na některé postavy, sedící na předsednickém stolci nebo v sekretariátu, mohl si aspoň částečně vysvětlit vychládání teplého srdce, které kdysi bilo v organismu této strany. Je velmi nebezpečno na př. pro národní socialisty, jestliže své mládeži vnucují za vůdce muže, které už ani s velkou shovívavostí nelze nazvat mladými a kteří pak z křesla vůdce mládeže — neboť pro ně věsti mládež znamená míti křeslo a seděti v něm — jdou rovnou do senátu. Je dále nebezpečno pro tuto stranu, která celou svou tradicí je stranou citovou, jestliže ji ovládá sbor několika politických praktiků beze všeho ohně, jenž se zaměřuje hlavně otázkou moci ve straně a dáváním pozorů, aby je někdo popularitou nebo schopnostmi neohrozil. Tato strana potřebuje nových lidí — ale několik vůdců v ní nemá z ničeho tak velký strach jako z toho, že by opravdu noví lidé mohli přijít, a jsou-li již nuceni někoho pustit dopředu, dávají bedlivý pozor, aby to byl člověk bezvýznamný nebo aby ho aspoň do bezvýznamnosti stlačili. Každá jiná strana by si to mohla spíše dovolit než tato. Nerozhodnou-li se národní socialisté jednati jinak, nebudou jejich ztráty v těchto volbách poslední.

Kdyby na světě byla nějaká spravedlnost a kdyby se oceňovaly zásluhy u toho, kdo je má, měla by teď po volbách živnostenská strana poslati děkovnou adresu dru Hodáčovi. Ten přenechal živnostenské straně s neobyčejnou laskavostí ono výhodné místo, na kterém mohla seděti národní demokracie, místo střízlivé opoziční strany, která by byla přirozenou sběrnou nespokojeností, jež se docela přirozeně vyskytuje mezi výrobními, obchodními a ještě jinými středostavovskými vrstvami, po pěti letech krise, která se neobešla bez omezení a nezdarů. Kdyby se národní demokracie byla omezila na tuto pozici, byly by jí volby musily přinést zcela úctyhodný zisk, jež by si byla mohla vyměnit za lepší postavení ve vládě. Avšak p. dr. Hodáč měl to, co nyní po volbách sám pan Stříbrný označuje jako „poněkud velké oči“. Dr. Hodáč šel se zeptat ducha doby a ten prý mu řekl, že čas pracuje pro něj, a aby se tedy nespokojoval s málem. Zavlékl tedy dr. Hodáč, jehož naděje neznaly mezí, svou stranu do opičení po Německu tak důkladně, že kde kdo už starostlivě se vyptával, jaký je její poměr k demokracii; strhl ji do volebního zápasu a gest, jež svou bouřlivostí tak odstrašily střední výrobní vrstvy, přející si klidu, že rovnou utíkaly k živnostníkům, aby se zachránily před zmatky; spojením pak s J. Stříbrným odehnal od strany další vrstvy, které nechtěly volit

muže tak kompromitovaného. Sám jsem někdy pochyboval, bude-li boj dra Stránského proti p. Stříbrnému účinný a je-li tu možno konečné vítězství, když panu Stříbrnému tak se podařilo splést otázku své počestnosti s otázkami jinými. Dnes dr. Stránský si zaslouží satisfakce. Není už pochyby o tom, že Stříbrného porazil a sice tak důkladně, že byl poražen i ten, kdo se s ním spojil. Je rozhodnuto: voličstvo se dívá na Jiřího Stříbrného jako na muže těžce kompromitovaného a dalo to ve volbách tak důkladně najevo, jak jen mohlo. Po zkušenostech z těchto voleb nebude už p. Stříbrný pro nikoho vítaným spojencem. Zdá se, že svou politickou roli dohrál. Poslední chyby, která s ním mohla být udělána, dopustil se p. dr. Hodáč, zcela popletený studiem Hitlerova „Mein Kampf“. Cena, kterou za to národní demokracie musila zaplatit, je už známa: ministerstvo obchodu dostalo se do rukou živnostníků. Za tento výkon nebude asi průmysl dru Hodáčovi vděčen.

A Gajdovi f a š i s t é? To je spíše chyba v rozpočtu mocných, než vlastní vítězství. Je dostatečně rozšířena známost o tom, že by šest Gajdových poslanců v parlamentě nebylo, kdyby agrární strana dříve byla pojala vážné podezření, že se tam mohou dostat. Takto však Gajda se živil z drobtů, které padaly se stolu agrárníků a Národního sjednocení, a uživil se tentokrát dobře. Domníváme se ovšem, že když se ukázalo, že figurina může oživnout, nebude tento experiment už opakován.

K o m u n i s t i c k á s t r a n a sklídila ve volbách výsledky dvojaké, nepotěšitelně dvojaké. Mizerné i velmi dobré. Jiné mezi Němci a jiné mezi Čechoslováky. V německých krajích byla potřena ne méně než ostatní nehenleinovské strany. Co tu však ztratila, nahradila si mezi Čechy a Slováky do té míry, že přijde do nového parlamentu s neztenčeným počtem mandátů, s neztenčenou však také bezmocností a neohebností, s jakou vyseďávala v parlamentě starém. Tento výsledek naplnil komunisty hrdostí, jejíž oprávněnost musí být dříve prozkoumána, než se před ní skloníme. Nějací komunističtí studenti z Prahy byli výsledkem tak rozradostnění, že považovali za potřebno nás na něj upozorniti zvláštním dopisem, ve kterém nás ironicky nazvali „nehroženými bojovníky za zachování dosavadního společenského řádu“. Nic ve zlém. Je lépe, když se mladí lidé cvičí v ironii, než kdyby se cvičili v hrubostech.

Avšak, milí komunističtí studenti, nemáte se čím chlubit, tentokrát ještě méně než jindy. Sami si ty své výsledky rozeberte. Jak vám známo, od Hitlerova nastoupení k moci proklamuje vaše strana každý den dvakrát boj proti fašismu. Jestliže někdo se o boji proti fašismu toho tolik namluví, musí dovolit, aby blíže bylo zkoumáno, jak se on sám v tom boji osvědčuje. Odpusťte, ale výsledek zkoumání může být jen poznání, že bojujete podle oné proslulé hanácké strategie: nebudou-li tam, hrr na ně, budou-li tam, couvnem. Hezký to boj. Každý vidí, že

Henleinovo hnutí se svými metodami i svou ideologií podobá se hnutí Hitlerovu jako vejce vejci; že žije v tajné sice, ale důvěrně shodě s fašistickou Třetí říší; že odtud vychází největší nebezpečí fašismu pro republiku; že tady je jeden z kanálů, jimiž se německý fašismus hodlá rozšiřovat do světa; že tady si německý fašistický imperialismus obratně připravuje půdu pro zahraniční výboj; tady že rostou lidé, připravení při první příležitosti chytit dělníky a demokraty za hrdlo; že tady je onen Rhodus, na kterém by zejména komunisté si měli pořádně zaskákat.

Nezaskákali si. Právě tady jsou chromí. Právě zde, kde je skutečné nebezpečí, selhali, právě zde jejich bojovnost a uvědomení se rozplynuly, a zde ztratili polovinu hlasů. To, jak každý uzná, není generální útok proti fašismu, nýbrž generální ústup před ním, to je likvidace. Přívrženci hnutí, které takto se odpoutalo od nepřitele, věru nemají žádnou poctivou příčinu posílat nám ironické dopisy.

Za to ovšem v demokratickém prostředí českém a slovenském, kde, jak volby znovu potvrdily, žádného vážného nebezpečí fašismu není, komunistická strana vzrostla, ačkoli toho právě s hlediska boje proti fašismu bylo daleko méně zapotřebí. Tady, v závětrí komunistická rostlina skutečně bují, tady je plno statečných lidí, jichž mnohem více by bylo třeba v německém území. Skoro se zdá, že komunistus ke svému vzrůstu a zdaru potřebuje skleníkovi-tého ovzduší, které mu dovede připravit demokracie. Kde se dostane na drsnější povětrí, zachází. Za ty dva roky, co se německý fašismus stal světovým problémem, máme s komunisty už třetí smutnou zkušenost. Celkem dobře pokřikuje za zády demokratické vlády, na fašisty; to beze všeho uznáme, protože je to pravda. Ale je ještě jiná, osudnější pravda: 1. Po patnáct let vyzývala komunistická strana v Německu k otevřenému boji a třídní válce; po patnáct let přivolávala rozhodnutí; když konečně r. 1933 k onomu vytouženému otevřenému boji došlo, vzdali se němečtí komunisté bez jediného pokusu o odpor; po patnáctiletém žvanění o rozhodujícím zápase vyletěly jejich ruce před Hitlerem a Goeringem s takovou ochotou vzhůru, že se tomu celý svět podívoval. 2. Hlasování v Sársku — tady šlo jen o hlasování, ale němečtí komunisté neukázali se o nic odhodlanějšími, než tam, kde šlo o to, skutečně obsadit nějakou barikádu; tři čtvrtiny německých dělníků hlasovaly pro připojení k Třetí říši. 3. Volby v Československu — také zde nešlo o více, než jen o hlasování a také tu selhali němečtí komunisté na celé čáře.

Poněvadž ze všeho má si člověk získat nějaké poučení, musí si je formulovat také po této trojí zkušenosti. Jaké může být jiné než toto: komunistická strana není spolehlivou zárukou proti fašismu, ačkoli se ustavičně za takovou vydává; k obraně proti fašismu je třeba daleko širší fronty; na německého dělníka, kterého naši komunisté vystavují jako záruku proti válečnému nebezpečí, se nikdo spoléhat nemůže, neboť nyní zklamal už po třetí.

Ještě poznámku. Komunističtí studenti nás ironicky nazvali „neohroženými bojovníky za zacho-

vání dosavadního řádu“. V jistém smyslu se k tomu opravdu hlásíme, a trochu neohroženosti je snad k tomu také potřebí, poněvadž od samého počátku se vyskytujeme na proskribčních listinách všech radikálních pravých i levých hnutí. Děkujeme tedy za uznání. Pokud pak se zachování dosavadního řádu týká, my bychom opravdu dosavadní řád po určité stránce rádi zachovali, a sice po stránce demokratické. Jak by už i komunisté mohli vědět, ve střední Evropě není nyní žádná jiná změna dosavadního řádu aktuálnější než změna k fašismu, a té se opravdu bráníme. Nechceme tento řád vyměnit za řád, ve kterém se vyskytují koncentrační tábory, stínání hlav sekerou a zabíjení tisíců lidí bez soudního rozsudku. V tomto smyslu dosavadní řád skutečně zachováváme a komunisté jsou nám ve skrytu srdce vděční za to, že tak činíme, poněvadž jde také o jejich kůži. Veřejně se k tomu přiznají teprve tenkrát, až dostanou z Moskvy jiné instrukce.

F. Peroutka.

poznámky

Vláda známých tváří

Než vyjde tento týden „Přítomnost“, bude jmenována nová vláda. Nová? Kdo v to věřil, bude zklamán. Nic nezáleží na tom, kdo bude mít jaký resort, když v nové vládě nešlo o nic jiného, než jak resorty znovu mezi strany rozmíchat. Nezáleží už ani na tom, že ministr, pod jehož vedením byly záhadně prostavěny desítky milionů na Dyji, zasedne snad znovu do téhož resortu, nesejde ani na tom, že některá ministerstva byla i v této nové vládě vydána v plen jediné straně po celých šestnáct let. Škody jsou daleko vážnější, a kdo vidí dál než na nějaké dva tři roky, tomu se ty škody rýsuji už v celé své velikosti.

Věc, nad kterou se musí každý zamyslet při pohledu na novou listinu ministrů: kdy konečně se u nás začnou zacvičovat mladší lidé? Garnitura nějakých dvaceti politiků, i když by si přála být nesmrtelná, přece jen nesmrtelná nebude. Stojíme nejen na prahu nového volebního období, ale také na prahu let, kdy tyto vedoucí osobnosti přicházejí do let přezrálých, někteří do let kmetských. Kdo na jejich místa? Nikdo nebyl dosud připuštěn touto generací k práci, nikdo nemohl ukázat, co umí a neumí. Vizme na příklad na sociálně demokratické straně, jak se rozmýšlela poslat do kabinetu někoho z mladších, i když jsou to už lidé dávno bradatí. Mluvílo se o profesorovi Mackovi, mluvílo se o inženýru Nečasovi. Nakonec měl jít do vlády vyzkoušený a zaběhaný Srba. Kromě nového agrárního poslance Machníka, poměrně mladého, nevidíme v nové vládě, jak byla ohlášena, jediné nové tváře, jediného slibu do budoucnosti. Říká se, že ve stranách není lidí. Snad není, ale jen proto, že šestnáct let ministři a Pětky vládli a poslanci, držíce jazyk za zuby, hlasovali. Není znám jediný případ, že by se poslanec postavil v klubu na odpor ministrůvi. Ministr podá referát a každá řeč poslanecká musí začínat: Děkuji panu (soudruhovi, kolegovi, bratrovi a jak si ve stranách říkají), děkuji panu ministrovi za zajímavý referát a kdyby dovolil, upozornil bych ho, že v mém okrese potřebujeme subvenci na opravu silnice... Tak a nejinak vypadají debaty poslanců s ministry v poslaneckých klubech a předsednictvech stran. V takovém prostředí ovšem nevyrostou vůdčí duchové, lidé samostatní a odpovědní. Největší neštěstí se může stát právě v tomto volebním období, že i těch několik málo opravdu mladých poslanců mezi třicítkou a pětaticítkou, kteří se tentokrát pod tlakem veřejného mínění dostali do sněmovny, za pár měsíců ztratí také svůj elán a klesnou na úroveň těch, kteří od roku 1920 nebo i dříve jen děkují panu ministrovi za zajímavý výklad. V s á z c e j e q e l á p ř í š t í v l á d n o u c í g e n e r a c e , a t o n e n í s n a d m á l o .

Konečně nikdo nemůže být ani nadšen tím, jak byla tato vláda sestavována. Už se totiž zase zapomnělo na všechny ty stížnosti a sliby, které padaly jako zralé hrušky, dokud sestavování vlády vůbec nebylo skutečností. Uznalo se u nás jednou už skoro docela oficiálně, že jsme výjimkou v demokratické Evropě. Všude jinde si totiž ministerský předseda vybere do vlády lidi, kteří se mu hodí a o nichž věří, že s nimi bude moci spolupracovat. U nás jako jinde se sice dohodnou mezi sebou strany, které jsou ochotny utvořit vládní majoritu, ale teď se ministerskému předsedovi prostě nadiktuje, koho si musí do vlády vzít. Určí si to výkonné výbory anebo ještě užší a ještě méně odpovědné instance ve stranách. Ministerský předseda nesmí ani ceknout, že by toho a onoho politika nechtěl vidět ve své příští vládě. Výkonné výbory a presidia stran přidělují ministerská křesla ne podle toho, jak by se kdo na ně hodil, nebo jak se který člen parlamentu na nich osvědčil, nýbrž podle úzkých hledisek stranických, závazků osobních a ohledů sentimentálních, jako že tenhle má těžce nemocného člena rodiny a támhle tomu nelze křeslo vzít, poněvadž by ho jistě rannila mrtvice. To je naše měřítko československé, bohužel už tradiční.

Shrnuli jsme zde jen několik spíše rezižních než zásadních poznámek na rub ministerské listiny. Nejsou to růžové výhledy do budoucnosti. Uvidíme ještě, s jakým programem přijde vláda. T. T.

Ani slova o kultuře

Skoro dva měsíce tvořily volební letáky a volební provolání stran naší duchovní stravu. Ale ani v jednom z těch letáků, ať byly bílé, černé nebo růžové, zelené či rudé, ani v jednom jsme nečetli slovo kultura. Stojí to aspoň za malou připomínku.

Jediná ze stran neřekla v těchto volbách, že se po nich bude starat o národní vědu, která je ve psí. Nikdo nesliboval, že bude podporovat činnost badatelskou, jež je na takovém stupni bídy, že experimentátoři si sami ze své kapsy kupují morčata, krávy a kdo co právě potřebuje. Neslyšeli jsme ani slova o tom, že některá partaj dá najist vědeckému dorostu, zmírajícímu na skoro neplacených asistentických místech. Nikdo si nevzal do programu vybudit vědecké ústavy a knihovny. Nikdo neslibil, že koupí gram jáchymovského radia na léčbu rakoviny. Že zvedne s dlažby venkovské herce a umožní jim hrát ve stálých krajských divadlech. Že nám někdo zajistí Českou filharmonii, postaví novou obrazovou galerii, zabezpečí sbírky Národního musea před sešlostí věkem a úsporným systémem. Je tisíc a jedna kulturní věc, po kterých v těchto volbách nikdo ani nevzdechl. Nedosáhli jsme ani toho, že by některá strana byla slíbila, že se věnuje po volbách našemu podprůměrnému a politicky nemožnému rozhlasu — nejlidovějšímu nástroji národní kultury.

Nic. Nezájem. Ještě tak trochu se mluvilo o školských věcech, ale to jen proto, že organizace učitelů při jednotlivých stranách se ozvaly a upozornily na to, že učitel je také volič. Věda a umění, z nichž vyrostlo naše národní probuzení i národní osvobození, tentokrát byly jaksi oficiálně vyškrtány z programu, když o rok dříve byly skoro vyškrtány ze státního rozpočtu. eve.

Menšinovou politikou proti Henleinovi?

Henleinův úspěch působí i na české lidi; někteří z nich říkají: musíme dělat menšinovou politiku, musíme provádět kolonizaci v německých krajích, musíme dostat české lidi do severočeských průmyslových podniků, musíme posílit český živel ve smíšeném území. Jest jisto, že českým lidem na severu od té doby, co Heimatsfronta silně rostla, se nevede lépe, než dříve. Jest také hodně průmyslových podniků na severu, kde čeští lidé by se mohli postaratí o to, aby zaměstnáváni byli domácí silou, aby nemusili býti zaměstnáváni lidé z Německa, když máme dosti domácí kvalifikované inteligence a dobrého dělnictva. Ale to by znamenalo mluvit na př. s Živnostenskou bankou. Menšinová pracovníci se odvolávají na Henleina a říkají: teď teprve vynikl smysl menšinové práce. Musíme se jistě staratí o to, aby český člověk na severu byl chráněn proti náporu sudetoněmecké strany. Ale to platí i o německých demokratech. I ty jest potřebí chrániti před terorem sudetoněmecké strany. Německé podniky nejenže nerady přijímají do práce české lidi; nerady také přijímají dělníky, kteří nejsou členy Henleinovy strany. V řadě německých podniků to vypadá jako v některých českých pod-

nicích: český podnikatel nutí dělníka, aby se organizoval v Národním sdružení, a německý podnikatel nutí dělníka, aby vstoupil do Henleinovy strany. Vidíme, že tu nejde jen o menšinovou politiku. Jde tu — vedle jiných věcí — o to, aby pracující nebyl ve svém politickém přesvědčení znásilňován svým zaměstnavatelem. Bylo by nerozumné se domnívat, že bychom mohli menšinovou politikou jít nějak účinně proti Henleinovi. Musíme dělat více, musíme dělat rozumnou politiku celkovou. To znamená: jest potřebí hájit autoritu demokracie, autoritu její administrativy; jest potřebí jasně, tvrdě a spravedlivě ukázat, že ten, kdo se dostane do konfliktu s paragrafy, ponese si své následky. Jest potřebí si všimnouti hospodářských a sociálních otázek krajů, kde bydlí Němci. Jest potřebí si všimnouti, že německé území republiky, kde zvítězil Henlein, jest zhruba totožné s územím s maximální nezaměstnaností. Nezaměstnanost nebyla jedinou příčinou, proč Heimatsfronta tak rychle a tak značně rostla. Ale byla živnou půdou, na které se Heimatsfrontě velmi dařilo. Dovedeme-li aspoň zčásti rozřešiti bolesti německých průmyslových krajů, dovedeme-li dáti lidem práci, dovedeme tam dobře organizovati státní administrativu tak, aby dala státu, což jeho jest a německému obyvatelstvu právě tak jako české menšině to, co jim po právu patří, půjdeme na kořen bolesti důkladněji, než kdybychom uposlechli rad menšinových pracovníků, kteří otázku vidí jednostranně. Byl to na př. orgán Národní jednoty severočeské „Hraničář“, kterému velmi často bylo vytčeno, že podléhá názorům národně-demokratickým. Menšinová politika má svůj smysl, ale nesmí býti dělána tak diletantsky, tak politicky jednostranně, s dutým vlasteneckým pathosem, jak to dělá většina našich menšinových korporací. Henleinův problém nevyřídí výbory menšinových spolků; tu nepomohou zájezdy, posílání starého šatstva a prádla; tu pomůže jen rozumná politika státní, rozumná politika sociální a hospodářská. V. G.

Politikové a odborníci

Podnět — ne nový — aby některé resorty byly obsazeny odborníky, narazil leckde na ostrý odpor. Politikové vidí v hovoru o nutnosti odborníků jakési votum nedůvěry; myslí, že se jim tím říká: hle, na správu toho či onoho resortu vy, politikové, nestačíte; proto musí býti obsazen mužem nepolitickým, odborníkem, který tomu resortu dá, co jest potřebí. Jsou politikové, kteří příchod odborníků zažehnávají dovoláváním se demokracie. Bylo by chybou demokracie, kdyby ustrnula na určité představě, jak demokracie má vypadat. Vláda, v níž několik resortů jest obsazeno odborníky, nemusí být o nic méně demokratická, než vláda, v níž všechna křesla jsou obsazena politiky.

Diskuse o odbornících by byla úplně zbytečnou a sotva by někdo přišel s podněty, aby ten či onen resort byl obsazen odborníkem, když — politické strany měly dostatek odborníků. Již před válkou Masaryk žádal, aby každá větší strana měla mezi svými poslanci odborníky pro všechny resorty veřejné práce. Tento požadavek v našich stranách jest splněn jen z menší části. Prakticky se to neprojevuje tím, že resorty se obsazují odborníky, nepolitiky; prakticky to však vede k tomu, že strany nemohou dobře kontrolovat činnost jednotlivých resortů veřejné správy. Byrokracie — při nedostatečné kontrole se strany parlamentu — má pak větší vliv, než jí patří. Byrokracie v mnohých státních úřadech by jednala zcela jinak, kdyby v každé straně byl odborník, který by viděl do činnosti toho kterého resortu, kdyby byrokracie věděla, že její činnost jest stále kontrolována, a že v rozpočtové debatě a při jiných příležitostech bude její činnost kriticky rozebrána. Po té stránce nutno poděkovati úsporné komisi, že zvýšila autoritu zákonodárných sborů vůči administrativě, že ukázala, že parlament nehodlá přijímatí návrhy resortů tak, jak jsou mu předkládány, ale že má názory svoje, vlastní. Jest potřebí, aby politické strany měly více odborníků. A jest potřebí také, aby i vedoucí úředníci veřejné správy měli správný názor politický. V tom je také příčina, proč to v administrativě neklape. Na vedoucích místech v administrativě mají majoritu ti, kteří v lidu mají menšinu. Velká část vyšší byrokracie patří k „národním sjednocení“ a od těchto lidí sotva lze očekávat, že budou podporovat zákonodárné sbory v jejich činnosti. A to jest zase věcí politických stran. Nejde o to, aby pomáhaly do státních úřadů „svým lidem“. Jde o to, aby usilovaly o to, aby naši administrativu vedli lidé vzděláni, lidé nezávislí na politických stranách, lidé, kteří něco chtějí. Pak také nebude obavy, přijde-li z této byrokracie někdo na křeslo ministerské. V. G.

politika

E. Sobota:

Zkušenosti ze čtyř voleb parlamentních

(Dokončení.)

Parlamentní volby 1920.

První volby v naší republice, v dubnu 1920, nebyly ovšem nic náhlého a neočekávaného. Nespady s nebe. Spíše lze říci, že přišly v nejzazší možné chvíli. Revoluční Národní shromáždění bylo už přijalo ústavu a všechny zákony s ní souvisící; o hranicích republiky — až na jednotlivé úseky — nemohlo být sporů, ani tam, kde nebylo ještě dokonáných smluv; zákonodárné dílo pozemkové reformy bylo hotové a exekutivní její orgán vybaven tak, že výsledek voleb na něm nemohl již mnoho změnit. Žeň převratu, pokud ji lze vůbec sklídit parlamentními akcemi, byla svezena do stodol. Pro příští zákonodárnou práci byl čistý stůl. Naproti tomu psychologické napětí z neověřených držav bylo již neodvratitelné.

Volby byly vypsaný začátkem března. Na volební agitaci byla tedy vyměřena doba šesti týdnů. Uvážíme-li, že vlastně přípravou voličstva k této příležitosti do značné míry byl již boj o ústavu, vidíme, kterak se tehdy pokládalo za samozřejmý přívlastek demokracie, že před volbami má být k agitaci dáno času co nejvíce. Bylo to tím povážlivější, že za této bujné výměny názorů Národní shromáždění až do posledka horečně pracovalo. Týden před volbami na př. národní demokracie obstruovala ve sněmovně zákon o volebním řádu do žup, který vláda chtěla ještě honem prosadit. Zákonodárná práce se dělala při otevřených oknech a dveřích.

Politické strany počaly chrlit volební prohlášení koncem března. Živnostníci byli první: Volali po „sociální spravedlnosti“, „rovnoprávnosti“, proti teroru, pro „hospodářskou samostatnost a soukromé vlastnictví“, ale proti „velkokapitalismu“. Sociálně demokratické provolání byl kabinetní kousek smířování dvou protichůdných žvlů, které jenom vyhlídka na volby držela ještě pohromadě. Pro své požadavky dovolává se tu strana jedním dechem Marxe, Komenského a Masaryka. „Republika naše není ještě republikou socialistickou“ — to bylo řečeno jistě jménem všech směrů ve straně; co však činiti, aby jí byla, o tom bylo lze mluvit jen slovy povšechnými, jako jest „zabírání lichevních zisků“, „socialisace dolů, těžkého průmyslu a bank“ atd. Odluka církve a státu a podržení vázaného hospodářství, to byly celkem nejkonkretnější postuláty sociálních demokratů, stejně jako českých socialistů. Lidovci tehdy v sociálním radikalismu svého provolání nechtěli zůstat daleko za socialisty; označili sice soukromé vlastnictví za „přirozené lidské právo“, ale připustili jakékoli jeho omezení „když se jedná o to, aby to společnosti lidské pomohlo“. Ve věcech církevních byli ovšem pro konkordát. Národní demokraté byli pro „národní stát“, pro „pevnou vládu“, „slovanskou zahraniční politiku“, „odluku církve na základě samosprávy církví se zřetelem na státní zájem“, „pokrokovou školu“; pro ochranu sociálně slabých, ale pro zrušení vázaného hospodářství; byli „i pro zestátnění a zesocialisování podniků k tomu zralých“, aniž bylo řečeno, které to jsou. — Republikáni hlásali „vítěznou ideu československé pudy“ v ochraně soukromého vlastnictví a proti vlně socialismu byli ze všech občanských stran nejsebevědomější a šli nejpříměji proti. — Citujeme-li tato vytržená hesla z provolání, z nichž mnohé bylo velmi obšírné, nepostrádají ani historických retrospektiv, nechtěme vředit ve čtenáři dojem, že v nich nebylo vůbec nic podrobnějšího. Ale ani tyto podrobnosti nebyly vybi-

rány s ohledem na aktuální stav věcí, bylo to jako kdyby někdo, s nímž se chceme poradit o cestě do Francie, nám vykládal, jak se cestuje po Anglii a Americe, a na Francii došel až nakonec, pakli vůbec.

Při volbě bylo tehdy zvoleno 74 čs. sociálních demokratů. Nejsilnější strana získala tedy něco přes čtvrtinu mandátů. Republikáni získali 40 míst, což je od té doby přibližně pevný jejich standard, národní socialisté 24, národní demokraté 19, lidovci s luďáky 33, němečtí sociální demokraté 31; všech německých míst dohromady bylo 72.

Za volebního zápasu nebylo front. Šli celkem všichni proti všem ve snaze, aby každý vyšel vzhledem ke druhým co nejlépe. Nejenom tedy program povolební parlamentní práce, ale ani její prostředek, většinová sestava, nestála za předvolební úvahy. Rudozelená Tusarova vláda podala dva dny před volbami demisi, a volby provedla pouze o zatímním pověření.

Již 29. dubna sešlo se zastupitelstvo největší strany, sociální demokracie a vyslovilo souhlas (41:11 hlasy) s tím, aby Tusar přijal pověření k sestavení nové koaliční vlády. Výsledek voleb neudával mu bezpečné direktivy, kam má sáhnouti pro své spolupracovníky. Tusar jistě již tehdy pomyslel na převzetí některých německých stran. Národní demokracie jistě nejprve očekávala, že půjde do vlády. Fr. Šis v Národních listech 1. května, vítaje usnesení soc. dem. zastupitelstva, to napověděl. Nakonec ale Tusar v podstatě zůstal při složení předvolebním. Sám o tom pravil v exposé, které nově jmenovaná vláda podala, že pro krátkost času nebylo možno předběžným vyjednáváním připravit definitivní konstelaci parlamentní (sc. vládní). Opora ve stranách dosavadní koalice jest prý „zatímní“, aniž se chce kdokoli předem vylučovati ze spolupráce. Národní demokrat Engliš vstoupil do kabinetu za svoji osobu, jako odborník; strana si vůči němu, jako vůči celé vládě, vyhradila volnou ruku. Vládní prohlášení jest už ovšem programem mnohem aktuálnějším nežli volební prohlášení stran.

V tomto svém složení byl povolební kabinet Tusarův vládou minoritní. Ale i vlastní jeho vládní tábor nebyl ještě tak disciplinovaný, jak tomu bývalo později v čs. parlamentě. Soc. dem. levice se zařídila hned po volbách na vlastní pěst, vydala vlastní provolání a odepřela hlasovat pro vládní prohlášení. Také krajní pravice agrární, s Práškem v čele, se uvolnila. Protože pak krize v největší straně rychle vyhrocovala, a v září toho roku vyvrcholila, Tusarův druhý kabinet nebyl s to, aby prosadil cokoli ze svého pěkného programu. Vystřídal jej první úřednický kabinet Černého.

Tyto události z voleb r. 1920 nám velmi dobře ukazují a potvrzují, co jsme si zde řekli minule všeobecně o charakteristických rysech našeho politického systému: Volby nebyly plebiscitem o tom, co a jak dlužno řešiti po nich. Byly jen odpřísáhnutím všeobecných zásad, určitých politických věr; rozhodli jen, jaký jest mocenský podíl mezi nimi. Pro sestavení vlády nedaly direktivy, až snad na to, že vedoucímu politiku strany, které dosáhla relativní většiny, svěřen úkol sestaviti listinu nové vlády pro presidenta. To se stalo od té doby tradicí, že president s tímto politikem začíná. Teprve, když by se mu úkol nepodařil, volí si jiného. Když pak úsilím politických vůdců byla sestavena vláda, vláda vědomě prozatímní; a když tato vláda vnitřním otřesením — ne útokem zvenčí — se zhroutila, nepřivodil její pád nových voleb. Byla utvořena vláda nová, nejprv vláda neparlamentních odborníků, parlamentem toliko tolerovaná či některými stranami přímo patronisovaná; ta byla za rok, v září 1921, vystřídána parlamentní vládou Benešovou, nesenou koalicí všech československých stran, která se zatím po zotavení sociální demokracie a poté, když naděje na spolupráci Němců na ten čas pohasly, zorganizovala; pak — opět po roce — přišla první vláda Švehlova, politicky obdobně založená, jež vládla až do voleb 1925. Tyto všechny vlády — všeobecně vzato — staraly se o to, aby základ vybudovaný revolučním Národním shromážděním byl co

možná uchován. Spravovali jej. Byl to oddech, nikoli ovšem reakce. Ale z dalekosáhlých predvolebných prohlášení z roku 1920, ba ani ze střízlivého vládního prohlášení Tusarova, učiněného po volbách, v jejich práci mnoho nezbylo.

Parlamentní volby 1925

Na podzim 1925 byla politická situace velmi nejistá. Nikoli beznadějná. Vyřízení domácího sporu o odchod papežského nuncia, kterýžto spor před prázdninami způsobil krajní napětí v koalici, způsobilo úlevu. Ale během parlamentních prázdnin se nastrojilo mnoho nových, věcných i osobních, uzlíků. Nikdo ovšem nevěděl, že to znamená konec parlamentního období. Teprve v říjnu, když se jednotlivé složky koaliční počaly navzájem sabotovati: když socialisté zabrdili osnovu o státně zaměstnaneckých požitcích, aby donutili národní demokraty upustiti od požadavku kapitulace před starousedlíky ve věci obecního statku, nastalo zhroucení. Byl ještě narychlo promrskán státní rozpočet a poté parlament byl rozpuštěn 16. října, volby se konaly 15. listopadu. Pro predvolební kampaň vyměřena tedy s moudrou skoupostí minimální doba 4 týdnů.

Jak se měly predvolební diskuse k povolební činnosti? Volební provolání stran projevují sice jistý pokrok v tom směru, že jsou konkrétnější, ale nedá se říci, že by byla mnohem aktuálnější nežli před 5 roky. Nedá se říci, že by strany šly před voliče s návrhy bezprostředních opatření, které hodlají podniknouti, a pro něž žádají voličovo votum. Takový programový aktuální moment probleskuje již tu a tam, jako na př. když národní demokracie slibuje státním zaměstnancům přinéstí platový zákon, který ovšem nebyl v koalici věcně, nýbrž jen takticky sporný. Jinak ale jde opět o hesla „všénárodnosti“, „soukromé vlastnictví“, o boj „proti zednářům“, „pro rodinu“ a pro „náboženskou školu“; „pro třídní boj“ a „proti třídnímu boji“; „pro slovanské Rusko“ a „pro sovětské Rusko“. Při tom je zajímavé, že strany pravice mají provolání silně protiněmecké. I lidovci jsou „pro národní vládu“ a národní demokracie je proti účasti Němců ve vládě. V predvolební kampani prohlašuje Fr. Šis, že účast Němců ve vedení státu nebude dlouho aktuální, což prý je věc velmi zásadní. A Viktor Dyk uveřejňuje epigram:

„Pro Němce místo; pro dva, pro tři, čtyři.
Nechtějí vstoupit? To nás neklame.
Snad že se jednou s tímto vozem smíří,
jestliže z něho nár. dem. vyndáme.“ —

Pokud jde o postavení front ve volebním zápasu, nedá se říci, že by se zde byly postavily strany pravé solidárně proti levým. Bojovaly opět celkem všichni navzájem. Národní demokracie šla ostře proti luďákům na Slovensku. Stejně republikáni. Čeští socialisté měli v kožichu stranu práce, a sociální demokraté byli v křížku hlavně s komunisty.

Výsledek voleb znamenal ovšem značný přesun na pravo: Sociální demokracie klesla s 55 míst, které podržela po roztržce v r. 1920, na 29. Komunisté stoupli z 19 na 41, což pro posici levice v parlamentě nemělo významu. Čsl. nár. soc. stoupli o jediný mandát. Zato z pravice stran byli bití jen národní demokraté (ovšem nemálo); kdežto agráři, lidovci, živnostníci a hlavně ludovci velmi posílili. Podobný proces nadešel v táboře německém, kde kromě toho aktivističtí pravíci potřebovali pravíci velkoněmecky negativní.

Jest zajímavé, že přes tento markantní posun nebyly z volebních výsledků vyvozeny bezprostředně důsledky pro vládní většinu. Shledáváme se zde s týmž zjevem, jako v r. 1920, že stará predvolební koaliční sestava jeví tendenci přežiti volby. Tehdy by se jí to bylo podařilo, s jistými doplňky ovšem (snad získáním paralelních živlů německých), kdyby vnitřní rozkol vedoucí strany nebyl býval převažující organický vývoj. Tentokrát, r. 1925, nemohl míti takový pokus delšího trvání, neboť skutečný význam těchto voleb byl, že podvrátily podmínky všénárodní česko-

slovenské koncentrace: rovnováhu mezi pravíci a levíci, a negativism Němců a slovenských autonomistů. (Toto setrvačné zůstávání při predvolební konstelaci pro první dobu po volbách jest jednou z nejcharakterističtějších zvyklostí našeho parlamentarismu. Opakovalo se dosud ve všech případech, tu s krátkodobým, tu s trvalejším úspěchem.)

Jednání o povolební vládu v r. 1925 bylo dosti svízelné, přes to, že nakonec nepřineslo valných změn skladebných, nýbrž jen osobní. Švehla dokonce tehdy složil úkol sestavení ministerské listiny pro presidenta, a byl povolán Šrámek. Teprve, když ani ten neměl úspěchu, vrátila se iniciativa do rukou Švehlových, jenž posléze 9. prosince — tři týdny po volbách — vládu sestavil. Vládla jen čtvrt roku, načež učinila místo druhému neparlamentnímu kabinetu Černého. A teprve za dalšího půl roku — skoro rok po volbách z roku 1925 — sestavena vláda Švehla III., první vláda česko-německá, a první vláda jednostranně orientovaná, jak to je v parlamentně spravované zemi za normálních poměrů zvykem: pravice. Tato vláda teprve odpovídala svým složením logicky výsledku volebního zápasu; ba odpovídala mu vlastně teprve po dalších 4 měsících, když totiž v lednu 1927 vstoupili do ní i dva ministři luďáci. Naprosto však nebyla výdatkem predvolební diskuse a agitace. Dykův epigram na příklad byl jí těžce desauován. Bezprostředním podnětem, který jí přivodil, byl zápas o zemědělská cla, který v tom rozsahu, v jaký se vyvinul, nebyl za predvolební kampaně vůbec předvídan.

A tak tedy i volební příležitost z r. 1925 potvrzuje náš všeobecný rozbor československého politického systému. Ani zde volbami nevotoval volič o aktualitách. Ani zde volby rázem nevynesly na povrch vládní sestavu, nýbrž vystřídal se na jejich podkladě vlád několik: všénárodně koncentrační, úřednická neutrální; česko-německá konservativní, a česko-německo-slovensky autonomistická. Tato poslední sestava vydržela dva a půl roku. Zhroutila se po parlamentních prázdninách r. 1929.

Parlamentní volby 1929

Když se končila v r. 1929 parlamentní letní prázdeň, bylo sice každému jasné, že mladistvý elán pravice koalice z let 1926 a 1927 jest tentam. Ale živořit se s tím zbytkem přec ještě dalo. Tím spíše, že oposice nebyla netrpělivá. Oposice si myslela — a nebyl to kalkul špatný — že hlukem a kvalitou ničeho nezíská. Kromě toho měla své vlastní obtíže a nedodělavky: vyúčtování v řadách komunistů mezi oposicí a polbyrem, přípravy k užšímu sepětí socialistických stran, taktická dohoda mezi čs. a německou soc. demokracií — to všecko bylo teprve v proudu.

V této chvíli pravice režim s překvapující energií se rozhodl ukřáti sám sobě další život. Po výsledku obecních a zemských voleb bylo jisté i pravice výhledem jasné, že veřejně mínění ode dvou let jde nalevo. Musili počítati s tím, že tento vývoj dále pokročil, a že volby parlamentní přinesou konec vládnoucí kombinace. Jestliže se přes to pro ně rozhodli, byl v tom kus mistrné taktiky: chtěli vyjít osudu vstříc na půl cesty. Chtěli připravit levici vítězství malé, aby později jí nespadlo do klína vítězství větší. Mluvím-li takto o vůdcích pravice, vypadá to, jako by všichni společně byli bývali pojali takový státnický záměr. Tak tomu jistě nebylo. Naopak: Lidovečtí politici, kteří vlastně způsobili, že míra vzájemné shody přetekla a jichž ruka vlila tu pověstnou poslední kapku do číše, nepočítali patrně s takovými konci, i když k nim pracovali.

Tou kapkou, tím nepatrným ťuknutím, pod nímž se zhroutila stavba vládní sestavy, byl spor o křeslo ministra Národní obrany. Ještě ve druhé polovině září koaliční osma konala přípravy pro podzimní parlamentní práce. V té však došlo k tomu, že ministerský předseda Udržal dosáhl jmenování dra Viškovského na toto křeslo, jež až dosud sám spravoval. Premiér snad nesplnil všechny vnitřkoaliční předpoklady; prestiž lidovců, druhé největší koaliční strany, byl dotčen, poněvadž prý nedali předem k věci souhlas.

Věcně nemohlo být proti nároku agrární strany námitek. Kdyby se byla domáhala vždycky jen věci tak spravedlivých a tak nesporných, jako byla tato věc! Mohlo jít na nejvýše o kompenzace za to pro druhé partnery. Lidovci, zvedající odpor proti jmenování, měli patrně také na mysli jen takovou nějakou směřitelnou hodnotu. Ale šli příliš daleko, a dali jen agrární straně příležitost, aby otevřela propadlo pod koaliční tribunou, aniž by odium bořitelů pravicové spolupráce bylo na ní.

Dne 25. září byly sněmovny rozpuštěny. Volby vypsané na 27. října, na samém prahu státního svátku. Volební kampaň byla velmi rušná. Koaliční fronta se v ní nadobro rozešla. Národní demokraté nejvíce odporovali tomu, že volební perioda parlamentu byla zkrácena. Lidovci se s věcí rychle smířili, očekávající mravní posilu od svatováclavské jubilejní příležitosti. Ludovci s elánem, který se naprosto nehodil pro stranu o dvou ministrech, agitovali nezřízeně proti soudu, před nímž se právě chýlilo ke konci hlavní přelíčení s prof. Tukou; ačkoli znovu slibovali, že se pokloní autoritě soudu, později vyhrožovali radičovstvím pro případ, že dojde k odsudku. Když pak k němu vskutku došlo, vzali docela Tuku na štít volebního boje a dali jej v čelo kandidátky. A jest opravdu kuriózní ilustrací jejich politického profilu, že měli zprvu zřejmě za to, že přes tento tah budou moci zůstat ve vládě, a že musili býti teprve konfrontováni s celou protismyslností této situace, aby pochopili její neudržitelnost a aby jejich ministři opustili svá křesla. Ale nejen že se postavila strana proti straně: i uvnitř vládních stran nastalo třídění. Ve straně lidové odpoutalo se křídlo Čuříkovo, a propůjčilo se Hlinkovcům k úloze jakési retorse v českých zemích za mičurovskou agitaci lidovců na Slovensku. Od Hlinky se odpoutali Juriga a Tománek. Obě tyto frakce nakonec neskldily sice úspěchu. Ale ve svém okamžiku byly přece jen příznakem zmatků a nejistoty v katolických stranách; zatím co v táboře opozičním nastávala konsolidace. Strana práce přešla na čl. národní socialisty a komunistická opozice se přiřadila k sociální demokracii.

Volební provolání byla opět ve svých prospektech plna neaktuálních všeobecností; jen jejich části retrospektivní byly konkrétnější a určitější. Socialisté velmi určitě kritisovali správní, berní reformu, celní sazebník, kongruu, platový zákon, sociálně pojišťovací novelu atd. Ale pozitivně, kam až chtějí jít po volbách v revisi těchto aktů; čím je nahradit a pokud, o tom se bylo lze dočísti málo hmatatelných slov. Což je sice přirozené, uvážíme-li, že nemohli předvídat, do jaké míry zvýší svůj vliv po volbách. Ale to je právě to, co je typické pro náš politický systém. Za systému většinového strana ví, že buďto vyhraje, a pak bude ovládat stát; a že tedy bude moci politicky, t. j. pokud to realita prostého života dovolí, plnit své sliby na sto procent. To jí zavazuje, aby je vyslovila velmi určitě. U nás strana, i když zvítězí, bude jen — více či méně — politicky spoluurčovat běh věcí. Tu je obtížno říci předem, jak co bude dělat. — Také strany do té doby vládnoucí však měly svá prohlášení hodně mlhovitá, pokud šlo o budoucnost.

Volební výsledek znamenal značný odklon doleva: Agrární strana sice získala ke svým 45 mandátům jeden další. Ale lidovci klesli z 31 na 25, ludovci z 23 na 19; v německém táboře byli oslabeni zemědělci. Tím vším klesla dosavadní koaliční autorita na těsnou menšinu v poslanecké sněmovně. Socialisté však nezískali jenom tyto ztráty pravicové, nýbrž posílili i na úkor zahálejších a nezužitkovatelných míst komunistických; sociální demokraté se svými 40 mandáty stali se druhou stranou v republice. Němečtí sociální demokraté pak mezi sudetskými Němci stranou první.

Tento výsledek ovšem nemohl zůstat bez vlivu na vývoj režimu. Ale zase vidíme tu houževnatou setrvačnost: přes to, že stará koalice byla v troskách již před volbami; přes to, že socialisté od první chvíle dali najevo svoji pohotovost k vládě, trvalo to šest týdnů, nežli došlo k novému přeskupení. Všecky eventualy byly prozkoušeny a prodiskutovány: od obnovení předvolební skladby, přes česko-němec-

kou rudozelenou koalici; přes tuto koalici s katolickými stranami dohromady, až posléze k veliké koncentraci širokého středu s vyloučením krajností. To byla Udržalova druhá vláda středu ze dne 7. prosince 1929, sestavená z agrárníků a sociálních demokratů československých i německých, čes. národních socialistů, národních demokratů, německých demokratů, živnostníků a lidovců. Proti své předchůdkyni znamenala tato vláda značné oslabení politického katolicismu, neboť jak němečtí křesťanští sociálové, tak ludovci zůstali venku.

V poradách o tuto vládu se zdálo, že socialisté vymohou, aby tentokráte byla smluvna pevná programová linie, aby byla zakopána do země proslulá formule „dohodneme se, že se dohodneme“. K pohřbu však nedošlo. Za úmorného, dlouhotrvajícího jednání o reorganizaci vládní většiny zájem o kodifikování pracovního programu vyvanul. Tradiční formule přežila svou krizi.

Na podzim 1929 žili jsme ještě v době dozívající konjunktury. Katastrofální hospodářská krize se ještě nepřihlásila pravým jménem. Za těch okolností mohlo se zdáti, že příliš široce založená, a proto nejednotná koalice znamená v organizaci politických sil u nás krok zpět oproti své předchůdkyni, která — ať jí kdokoli cokoli vytýkal — byla přece jen směrem; měla program, třebaže nenapsaný. Protě také se tento kabinet pokládal téměř všeobecně za provisorium. Ale příkvačivší hospodářská tíseň a mezinárodně politické napětí prodloužilo mu život nečekaně. Pod jejich vlivem jsme si u nás řekli, že vláda státo- tvorně koncentrace má svoje odůvodnění. Ať to bylo správné, ať to byl blud — žili jsme v tomto předpokladu (se ztrátou německých liberálů a českých živnostníků v r. 1932) až do loňského února; tehdy pro stanovisko, jež vláda zaujala ve věci devalvace koruny, a pro dozrávající dohodu se Sověty, opustila koalici národní demokracie, od kteréžto chvíle koalice byla nesena agrárníky, socialisty a českými katolíky až do letošního jara.

Tedy: také příhody z voleb r. 1929 ověřují naše these o trvalých rysech našeho parlamentarismu. Onen nečekaný otřes, nevyvolaný přímo pro nějaký pracovní počín. Volební boj, který je bojem všech navzájem, nikoli bojem o určitý nový režim, či o podržení dosavadního. Fakt, že po volbách se postavily problémy nečekané, jichž ani strůjci voleb, ani voličové nemohli dobře tušit, neotrásl volebními výsledky. Tomuto faktu se jen pozvolna, velmi zdoluhavě přizpůsobovala skladba vládní většiny; tento fakt však neuspíšoval volby. Je zajímavé, že přes to, že v tomto posledním parlamentním období od r. 1929—1935 sběhly se u nás a kolem nás události, jež svým významem daleko převyšují vše, co se událo od let 1918/19; náš parlament právě v těchto letech absolvoval svoje nejdelší funkční období. Scházely mu jen čtyři měsíce, aby se Národní shromáždění dožilo svého předepsaného, maximálního šestiletí.

Parlamentní volby 1935

Letošní parlamentní volby: vše, co jim předcházelo, jejich průběh a jejich důsledky, které se z nich vyvozují, jsou zážitkem ještě příliš nedávným, nežli abychom o nich mohli pronášet soudy. Je jisto, že v některém ohledu se liší nemálo od svých předchůdkyň. I když i letos volební okamžik, jako v letech 1925 a 1929, „spadl s nebe“, i když i letos vláda pro jarní období po Novém roku chystala ještě s nejlepším úmyslem řadu dalekosáhlých politických i hospodářských osnov, i když se vedoucí politikové dušovali, že není zapotřebí, aby volby byly dříve nežli na podzim, jak ústava káže; aniž tím zabránili tomu, aby se začátkem dubna dostavil známý „vnitřní otřes“, a učinil náhlý konec všem těmto plánům; i když toto vše nastalo s tradiční pravidelností, některé odlišnosti tu jsou. Vládní strany shledaly, že jim došla zásoba sebejistoty. Parlament byl rozpuštěn 18. dubna a volby vypsané na 19. květen. Ale do volebního zápasu nešli tentokráte všichni proti všem. Na jeho počátku vedení koaličních stran prohlásilo

pevný úmysl setrvat i po volbách ve spolupráci. A při volebním zápasu vládní strany mezi sebou navzájem nezápasily, nýbrž obrátily ostří svého boje směrem k oběma opozičním krajnostem. To jest v dějinách naší politické soustavy novum. Novum celkem vysvětlitelné, neboť pod zorným úhlem střeoevropské demokracie vedoucí články oposice; národní sjednocení, Henlein a komunisté (tito méně nežli jindy) postavili se přímo do existenčního boje proti celé dosavadní politické soustavě. Vládní koalice nebojovala jen za sebe, nýbrž za koaliční systém proti systému totalitnímu. To je srazilo v jediný šik.

Protože předvolební koaliční sestava tentokrát neztrozkotala před volbami jako jindy; protože šla do voleb pohromadě, a v tomto postoji slušně obstála; proto její obnovení po volbách v novém vydání třetího Malypetrova kabinetu nelze viděti jen ono mechanické doznívání a setrvávání staré, volbami překonané skladby, jak tomu bylo v r. 1920, 1925 a do jisté míry i v r. 1929. Opakujeme: nechceme být proroky, zejména v dnešní době pro jakékoli prorokování tak nevděčné, kdy se co chvíle vynořuje na povrch politického dění nový činitel, který mate a přehazuje všechny dohady a propočty. Avšak, pokud jest v lidském dohledu, dá se říci, že činiti pro r. 1935 bez dalšího přímočaré analogie z oněch tří minulých volebních příležitostí a jejich důsledků, bylo by ukvapenější, nežli když se tomu bráníme.

Slováci varují Prahu před Hlinkou

Z kruhů aktivních politiků slovenských dostáváme tento článek, který, jak jsme ujištěni, nevyjadřuje toliko názory pisatelovy, nýbrž názory vůdců všech československých stran na Slovensku. Je-li tomu tak, myslíme, že máme povinnost tento hlas uvést ve známost české veřejnosti, ke které se obrací. V podstatě je to varování Prahy, aby lidová strana nebyla brána do vlády. Přiznáváme se, že sami jsme se na vládní účast lidové strany nedívali tak odmítavě, jak od Čechů žádá tento článek. Podle našeho mínění o vstupu luďáků do vlády rozhodne mezinárodní situace — přiostrlí-li se ještě, rozroste-li se nebezpečí henleinismu ještě do větších rozměrů, není podle našeho mínění vyloučeno, že si to vynutí nejrozsáhlejší soustředění československých stran. Přes to máme za svou povinnost tuto informaci ze Slovenska českým politikům předložit.

V jistém velmi rozšířeném pražském večerníku vyšel nedávno úvodník, charakterisující běžné nazírání pražského publika na politické poměry slovenské. Článek měl nadpis v tučných písmenách: „Slováci půjdou do vlády?“ a byla v něm projevena radost nad zprávou „z Ružomberoku“, že lidová strana, která získala ve volbách nových 135.000 hlasů (!), není neochotná vstoupit do vládní koalice. Podle článku je to věc potěšitelná, vhodná sblížit Slováky s Čechy k většímu prospěchu národního státu československého.

Podle těchto názorů je vedlejší věcí, že československé strany na Slovensku získaly mandátovou převahu nad luďáky, spojenými s národními kurtyakovci; 23 československých (nepočítaje v to národní sjednocení a fašisty) proti 20 luďácko-národnímským. Rozhodující okolností pro publikum pražské jest to, že v jeho představě Slováci jsou ztotožňováni s luďáky, že v jeho představě vládní Slováci, mezi nimi dva slovenští ministři, nejsou vlastně Slováky, ani Hodža ani Dérer, aspoň ne těmi pravými Slováky. Běžný názor pražský je ten, že Slováci jsou jen ti, kdož pobíhají po republice jako dráteníci, anebo ti, kdož doma mluví mezi sebou maďarsky a při tom nadávají otevřeně na Čechy.

Třeba konstatovat, že tato Praha, takto smýšlející Praha učinila Hlinku velkým.

Hlinkova minulost.

Třeba však také konstatovat, že Hlinka, ten předpřevratový Hlinka vlastně nikdy neměl velkých zásluh sloven-

ských. Všechny skutky, kterými se stal známým, sloužily výlučně jeho osobě. Skutečnost byla tato:

1. Pověstné černovské vraždění, které svého času způsobilo tak značný rozruch ve světě, bylo vyvoláno jediné z osobní ctižádosti Hlinkovy. Hlinkovi farníci v Černové postavili se proti bodákům maďarských žandárů proto, že církevní vrchnost nově vystavěný černovský kostel nedala vysvětit Hlinkovi, ale děkanovi Pazúrikovi. — Hlinka byl pro vzepření se v této věci stoličnickému biskupovi obžalován v Římě, a Řím dodnes nezapomněl tuto neposlušnost Hlinkovu. Aspoň důsledně vždy škrtl Hlinku z řady kandidátů na biskupství, kdykoliv jej vláda československá navrhla k jmenování.

2. Hlinka vyhýbal se buditecké práci národní.

3. Hlinka to byl, který za světové války se ostentativně vyhýbal společnosti slovenské.

4. Hlinka to byl, který proti usnesení slovenské strany učinil pakt s maďarskou vládní stranou při volbách do župy liptovské proti kandidátu, kterého podporovala strana slovenská.

5. Hlinka to byl, který v župním výboru liptovském napadl slovenské členy jeho, kteří navrhli, aby ve smyslu národnostního zákona uherského župa se usnesla na tom, aby byla přijímána župou a jejími úřady podání nejenom v maďarském, ale i v slovenském jazyku. Hlinka prohlásil, že nebude hlasovat pro takovýto návrh.

6. Za tyto své skutky dostal se Hlinka na index zrádců slovenského národa a Slováci odmítali podat mu ruku.

7. Je pravda, že Hlinka dostal se, více méně nahodile, před maďarský soud, který ho odsoudil a uvěznil. Ale vězněn byl vlastně každý pořádný Slovák (Juriga, Ivanka, Šrobár, Valášek, Roháček, Hurban-Vajanský, Škultéty atd. atd.). Nedělali jsme si z toho žádné zásluhy. Když na př. staříčkový vůdce Slováků, Pavel Mudroň, v procesu hromadném, vedeném pro demonstrační uvítání z vězení se vrátivšího slovenského žurnalisty a pro zpívání slovenské hymny při té příležitosti, svědčil, že i on zpíval hymnu, tehdy maďarští svědkové svědčili, že on, stařec, nezpíval. Mudroň však řekl, že hymnu zpíval v duchu. Byl odsouzen a uvězněn. Nešel však do Prahy, aby se tam dal oslavovat jako mučedník národní, jak to učinil Hlinka.

Toto je věrný obraz Hlinky z doby předpřevratové.

Hlinka dostal se do revolučního Národního shromáždění. Nevěřil však v trvání nového československého státu. Vybral se tajně pod falešným jménem Berger a s polským pasem spolu se zrádcem Jehličkou do Francie, aby tam mařil práci naší mírové delegace. Pro tuto zradu slovenský klub Národního shromáždění jej jednohlasně (i hlasy Jurigy, biskupa Kmeťku, kanovníka Budayho atd.) vyhlásil za zrádce a zbavil mandátu. Přece však byl Hlinka přes to všechno rehabilitován. Ale vyzdvihují, že nebyli to Slováci, kteří jej rehabilitovali, nýbrž Češi.

Stížnosti Čechoslováků.

Politická linie Slováků-nehlinkovců zůstala v stěžejní věci státní politiky zásadně táž: vybudování skutečné národní jednoty československé. Otázkou zůstává však, jak reagovala pražská politika na toto úsilí slovenské.

Pamatuji se, že už v dobách předválečných, na př. na schůzích Čechů a Slováků v Luhačovicích v r. 1911 a 1912, bylo jedinou obavou naší, zda české politické kruhy pochopí naše snahy, zda tehdejší státoprávní program český nebude nezdotatelnou překážkou československého sjednocení. Tehdejší oficiální pražská politika nepřispívala k tomu, aby se nám tehdejší političtí vůdcové stali — i v pozdější době — blízkými a drahými. Tak na př. význačná politická osob-

nost dr. Kramář může mít své kouzlo pro větev národa našeho v historických zemích, ale nikdy nemůže jej mít na Slovensku. Na Slovensku může mít oddanost a lásku Masaryk, jenž se zabýval námi už dávno před válkou a porozuměl nám, rovněž Beneš, který během zahraničního odboje, v pozdější své činnosti tolik porozumění měl pro nás a věnoval tolik péče bezpečnosti Slovenska. Je to věc přirozená.

Obavy, které jsme si sdělovali v Luhačovicích, nejsou, žel, ani dnes úplně rozptýleny.

V revolučním Národním shromáždění k vůli té stěžejní, zásadní věci, jednotě, pokrokoví Slováci obětovali i své pokrokové požadavky. Byl to sociální demokrat, Ivan Markovič, jenž při projednávání naší ústavy jménem celého slovenského klubu prohlásil, že Slováci budou hlasovat i proti odluce církve od státu, jen když budou zrušeny země a když bude zavedeno župní zřízení, a tak zmizí hranice, dělící nás od historických zemí. V tom smyslu byla pak ústava schválena a byl přijat též zákon o župním zřízení.

A zde právě se pak naše luhačovské obavy ukázaly být opodstatněnými. Zákon o župním zřízení byl proveden pouze na Slovensku, kde se osvědčil, nikoliv však v zemích historických. Tak se zdá, že zde předčil zájem lokální anebo osobní zájem celonárodní. Těm pánům, kteří ze zmíněných důvodů nepřáli župnímu zřízení, přišla velmi vhod okolnost utvoření občanské koalice za účasti hlinkovců. Župní zřízení bylo zrušeno, Slovensko se stalo zemí, a tak byl postaven materiální základ pro slovenský separatism.

Pomlčím o truchlivé epoše, kdy luďáci byli členy vládní koalice. O epoše, kdy se jejich hlasování vykupovalo od případu k případu penězi a dával se tak příklad korupci ve velkém, kdy luďáci štváli mezi lidem proti těm zákonům, pro které ve sněmovně hlasovali.

A k tomu všemu i v Praze muselo se vědět, že ludová strana je dirigována ze státu nám nepřátelského. Muselo se vědět, že skutečným vůdcem této strany byl mazaný maďarský profesor Tuka, kterého si neschopný Hlinka zvolil za svého hlavního poradce. A pražská politika váhala takřka po celý rok vyhověti žádosti státního zastupitelstva o vydání Tuky k stíhání pro zločiny spáchané proti bezpečnosti státu a proti naší armádě.

Mohla to být jenom tato nemožná shovívavost pražské politiky, že se stala následující věc. Při trestním přelíčení proti Tukovi dostal se k soudu i Hlinka v průvodu dvou ministrů a luďáckých poslanců a senátorů. Před soudem ostentativně prohlásil, že o všem, co Tuka konal, věděl, že to vše schvaloval a že když sedí Tuka na lavici obžalovaných, tak by měl tam sedět i on, Hlinka. Takováto troufalost se dá pochopit jenom tím, že Hlinka dobře věděl, jak nerozhodnou, váhavou je pražská politika vládní. Jak víme, před soudem byla vina Tukova plně prokázána a Tuka byl odsouzen na 15 let do žaláře.

Přes to, anebo snad právě proto Praha i nadále přijímala Hlinku a jej velebila. Stačilo Hlinkovi si jenom v Lucerně před pražským publikem zařecnit, a bylo všechno v pořádku. Potlesk a příznivá recenze ještě i ve vládních listech. Snad současně, když si Hlinku v Praze pochvalovali, závodili jeho lidé na Slovensku v nadávkách proti Čechům. Hlinka stával se takto v očích pražské veřejnosti tím pravým, rázovitým a neškodným Slovákem, a v týchžto očích stávali se všichni nehlinkovci na Slovensku buďto potřebnými anebo konjunkturálními lidmi, kteří, zanedbávající tu „slovenskou rázovitost“ svým horlením proti luďákům zle slouží národu.

Situace jedinečná! Je pochopitelné, že musí mít i svoje důsledky na Slovensku, a musí přivodit povážlivé pronikání hlinkovského a maďarského separatismu ještě i do administrativy státní.

Takováto situace se přirostovala zejména tehdy, když prostředí pražské cítilo se být ohrožováno nějakým bližším mu nebezpečím. Pak ovšem platilo: získáme luďáky třeba jen k formální účasti v zabezpečení naší státní existence, o Slovensko se již bůh postará. Přirozeně, československá věc na Slovensku musela se takto octnouti mezi Scyllou a Charybdou. A nikdy se neuvědomovala skutečnost, že není větší nenávisti k českému národu u nikoho než u Hlinky. V očích Hlinky je ještě i ten český klerikál nenáviděným husitou. Hlinka se spojil v boji proti Čechům s každým. Dal se vést maďarským exponentem Tukou, spojil se s Poláky, s kurtyakovci, a když nadejde chvíle, nebude váhat spojit se také s Němci. Nebezpečí, které je v tom, že Praha váhá definitivně vypořádati se s luďáky, nevidí snad nikdo tak dobře, jako naše kruhy vojenské.

Klasickým příkladem však pro krátkozrakost pražské politiky byly slavnosti Pribinovy v Nitře. Tyto slavnosti měly za oficiální důvod ten fakt, že už před 1100 roky byl v Nitře postaven křesťanský chrám, první na území republiky a na Podunají. V podstatě však v duších maďarsky smýšlejících lidí na Slovensku byla to oslava prvního odbojníka proti naší národní jednotě, nitranského knížete Pribiny. Tyto slavnosti staly se slavnostmi státními a účast oficiální brali na nich členové vlády naší v čele s ministerským předsedou, členové episkopátu katolického v čele s arcibiskupem Prečanem, polský kardinál-arcibiskup Hlond, evangelický biskup a zástupcové všech politických stran našich. Nikdy však a v žádné zemi na světě nestala se větší pohana státu a státní autority, než na těchto slavnostech revoltujícími luďáky. Viděl jsem dojem, který se zračil v tvářích členů vlády i biskupů. Tehdy vláda sama vybidla slovenské zákonodárce, aby proti nebezpečí luďáckému vypracovali návrh na účinná opatření vládní. V 22 bodech podali slovenští senátoři a poslanci takovýto návrh, který byl ve všech bodech jednomyslně schválen ministerskou radou.

A nyní došlo k novému zklamání. Jen nepatrná část elaborátu byla uskutečněna, vše ostatní zůstalo neprovedeno. Slovensko počalo volněji dýchat, když bylo oznámeno, že nastane už jednou v této zemi klid a pořádek, jistě i v luďáckých vesnicích se těšili, že přestane boj v rodinách rozestvaných luďáckou demagogickou agitací.

V nedlouhém čase po Pribinových oslavách z vlivné strany ve vládě, přes hlavy slovenských ministrů, počalo opět navazování styků s Hlinkou, a tento člověk byl Prahou opět rehabilitován.

Ovšem v první řadě nutno zde obviniti také politické strany. Praha drží v rukou otěže nad stranami. Je to chyba. Na Slovensku je pocítováno, že československé strany nemohou boj na Slovensku vésti svobodně, nýbrž vždy pod komandem činitelů v Praze, často neinformovaných, někdy i lhostejných.

Tím se ovšem přesunuje politický vliv na Slovensku na stranu ludovou. Ještě i ti národníci, málo početní, troufají si dupnout, a zdá se, že mají v Praze značnou váhu. Tyto metody jsou záhubné pro ideu jednotného státu. Sekretariáty v pražském prostředí vychované, slovenské poměry základně neznající, troufají si diktovat taktiku stranického boje na Slovensku. Hloupost, která se krutě mstí v první řadě na stranách samých. Není přípustné, aby pražská ústředí stran mohla za nynějších okolností vésti slovenské frakce stran tak, jak se to děje. Je to nesmyslné, nebezpečné a nikdy nevede k cíli. Věříme, že rozšíření českých stran na Slovensko bylo důležitým krokem k národnímu sjednocení a ku konsolidaci. Na tom měniti něco by bylo hříchem. Pražská politika ať si však uvědomí, že stranické rozvrstvení

na Slovensku podle českých stran jde ve směru diagonálním. Ze stejný počet stran v zemích historických musí přivoditi vždy a za každých okolností minoritu slovenských zástupců v patřičných stranách. Slováci se mohou uplatňovati v těchto stranách vždy jen jako minorita, a dokud věci nepokročily vpřed, jest nutno k těmto okolnostem přihlížeti. Poučení po této stránce může nám poskytnouti Rumunsko, vlastně jeho část, náležející k Uhrám. Zde nebylo nikdy sporu o národní jednotu rumunskou a přece se opatrně pokračovalo v stranické politice.

Je nutné v zájmu celého našeho národa, abychom měli na zřeteli tyto věci. Pak se naučíme vládnout ve svém státě.

Končím tuto svou úvahu tím, že jsem ji poslal k uveřejnění po zásadním souhlasu předních činitelů československých vládních stran na Slovensku.

literatura a umění

Karel Čapek:

Když už to řekl pan ministr...

V posledních „Literárních novinách“ má pan ministr osvěty dr. Krčmář výklad o přítomnosti a budoucnosti Národního divadla. Z jeho článku budíž citováno:

„Národní divadlo má i jiné bolesti, rázu ne tak závažného, jako ony, o kterých bylo promluveno (t. j. vyplnění mezer v úřadu šéfa činohry a vyrovnání výdajového stavu), ale bolesti přesto nikoli nepatrné. Zejména činohra trpí nedostatkem času a místa. Že se provozuje příliš mnoho novinek, to je často poměry vynucená slabina dramaturgického plánu. Ale důsledky jsou truchlivé. Že se na příklad zkouška nemůže konati, protože zaměstnané síly jsou zaměstnány ještě v jedné nebo dokonce ve dvou zkouškách současných, není vzácnost. Že se novinka zkouší nejvýše tři neděle, je docela běžné. Ale že se režisér s novinkou dostane na jeviště ke zkoušce nejvýše tři až čtyřikrát, to už nehraničí se šmírou, to už je šmíra, a člověk se opravdu musí divit, že to ještě jakž takž klapě. *Leccos se tu snad dá napravit zlepšením dramaturgického plánu, ale všechno sotva...* Trpíme tedy na státní scéně prací příliš kvapnou...”

Budíž řečeno předem, že bychom proti mínění pana ministra nepovažovali reprodukční úroveň Národního divadla za bolest podružnější než je, dejme tomu, potíž, jak obsadit místo uměleckého šéfa činohry. Sebe lepší šéf činohry totiž neudělá dobré divadlo z podniku, kde se studovaný kus dostane „n e j v ý š t f i k r á t nebo čtyřikrát“ k prozkoušení na jevišti. A víckrát se na ně dostat nemůže, pokud se bezmála týdne chrlí do světa novinka za novinkou a pokud (následkem odpoledních představení) je jeviště k dispozici plně pracovní zkoušce jenom čtyři nebo pět dní v týdnu. Pan ministr nazval s úctyhodnou upřímností tento pracovní systém naší státní scény, již on sám stojí v čele, šmírařením. To slovo z úst odpovědné osoby je příliš vážné, aby nebylo nutno se jím pozorně zabývat. Kdyby, řekněme; ministr veřejných prací prohlásil, že jeho úřad vydává chatrné, technicky nedokonalé plány a kolaudace, řekli bychom asi, že tady bude nutno udělat pořádek v osobách i v metodách. Oznámi-li ministr, odpovědný za státní scénu, že se na ní šmíraří, je si jistě vědom, že tím

nepřidá divadlu důvěry ani přitažlivosti; a neuvádí-li jiné vyhlídky, než že „*leccos se tu snad dá napravit, ale všechno sotva*“, pak můžeme soudit, že buď se už oddal naprostému pessimismu, pokud jde o osud Národního divadla, nebo že jaksi naznačuje varovný výkřik, aby se dovolal nápravy poměrů, které ohrožují existenční smysl státní scény a nejsou ke cti ani státu, jenž převzal Národní divadlo jako demokratický patron kulturního tvoření.

Tady jde o největší bolest českého divadla — a nejenom Národního; jde totiž o jeho bytí. Divadlo prohrává a toho času prohrálo svůj zápas o obecnost. Nezájem obecnosti o divadlo se přičítá jednak hospodářské krizi, jednak ochablému vědomí kulturnímu. Ale je tady ještě další faktor, a sice konkurence filmu. Na jedné straně film ještě víc než divadlo hledí vyhovět vkusu publika hlavně v jeho špatných stránkách; na druhé straně však podává herecký i kolektivní výkon daleko lépe připravený, vybroušený, opticky i životně bohatší než divadlo. Ve srovnání s běžným filmem je běžné divadelní představení našich scén snad (aspoň někdy) duchovně náročnější, ale technicky daleko ubožejší, nehotovější ve své konečné realizaci; ani hercům ani režisérovi není dán čas k dokončení jejich díla, zůstává se při chvatné, často jen řemeslné improvizaci, špatně prozkoušená souhra se napořád rozklížuje; a sotva herci pod přetlakem premiérového napětí odehrají první představení, kterému se nedostalo ani třetiny nutné a soustředěné přípravy, už zase musejí drmolit uchvátané zkoušky na další novinku, předem odsouzenou k tomu, aby spatřila světlo světa jako nedopečený polotovár. Pan ministr neužil slova zcela přesného; toto není šmíraření, jež může mít aspoň půvab primitivnosti, nýbrž utkloukání divadla nebo cosi jako Raubwirtschaft. Umění se nedá dělat na běžícím pásu — ale tohle není ani běžící pás, nýbrž udýchaná, bezhlavá a více méně marná práce. Dnes má publikum možnost srovnávat to, co se mu podává na divadle, s tím, co se mu nabízí ve filmu s použitím prostředků nekonečně větších. Že v té soutěži to musí prohrát divadlo, zařízené na horečnou výrobu scénického poloproduktu, musí být jasno každému; jen naši divadelníci se nechtějí odhodlat, aby z toho vyvodili konečný důsledek: že buď se bude divadlo dělat pořádně, nebo musí zajít jako přežitek, který se nedovedl přizpůsobit změněným a těžším životním podmínkám.

Četli jsme nedávno, že v Moskvě jsou fronty u biografů — a fronty u divadelních pokladen, kde se prodávají lístky na týden předem. Hrají se tam ovšem lepší filmy, než jsou české; a dělá se tam lepší, dokonalejší divadlo než u nás; není to jen zásluha obecnosti a poměrů, nýbrž také zásluha dobře dělané práce. A tady jsme u jádra věci: přes všechnu hospodářskou a kulturní krizi můžeme s jistotou přijmout, že lépe hrané, dokonaleji připravené divadlo vyvolá víc zájmu a najde víc obecnosti než divadlo horší. Lidé se nechodí do divadla koukat na státní administrativu, nýbrž na dobrý kus a dobře hrající umělce. Konec konců i v tomto hříšném světě je to jen lepší práce, co se na trvalo vyplatí. Hospodářská otázka divadla je: aby se v něm co nejlépe hrálo. Shodou okolností je to i jeho hlavní otázkou kulturní. A kryje se to i s úkolem státu, který přijal patronát

nad státní scénou jako svou vysokou povinnost kulturní. Stát si nesmí dovolit, aby ji plnil špatně.

Tedy prakticky je situace tato: Rok co rok chrlí naše divadlo do světa zbytečně mnoho kusů; čím víc kusů se hraje, tím víc je mezi nimi dramatického šmíza a jevištních potratů, které po třech nebo pěti reprisách musejí zmizet a být nahrazeny jinou divadelní jepicí. Každý takový kus se studuje „nejvýš tři neděle“; ale opravdové, c e l é práce se mu dostane zpravidla o hodně míň; na jevišti je zkoušen třikrát nebo čtyřikrát, včetně s hlavní a generální zkouškou, kdy se režisér musí starat víc o rekvisity, světlo a výpravu než o herce. Obecenstvo je otráveno, skřípe-li nebo zklame-li potom provedení hry; je otráveno, má-li jít do divadla třicetkrát za rok; na konec nad tím mávne rukou a řekne si, že není naprosto jeho kulturní povinností vidět všechno, co se mu v divadle servíruje. V pražských divadlech dohromady je rok co rok na sto novinek; kdo se má na ně na všechny jít dívat? Je-li v ulici příliš mnoho hokynářů, dělají všichni špatné obchody; stejně je tomu s nadbytkem her. Čím víc her, tím méně repris; už předem se hraje s pocitem efemérnosti a marnosti. Herec i režisér je — den za dnem nucen k práci více méně řemeslné, k pouhé rutině. Herec, který se musí za rok oblékat do deseti nebo patnácti rolí, je nucen si přivydělávat tím, že hraje po venkově; ale tím, jak praví pan ministr, trpí i úroveň státní scény. Dramaturg musí vybírat kusy třeba méněcenné, jen když by šlo je studovat současně s jinými; ta trocha habituálního publika, které na ně přijde, si potom řekne, že to je zase jeden ztracený večer... To tedy není běžící pás práce, nýbrž bludný kruh... ve smyslu uměleckém i hmotném.

To všechno bylo psáno už mnohokrát; vidí-li nyní sám pan ministr, že se při tomto systému, jenž je československou specialitou, naše divadlo stává šmírou, můžeme snad doufat, že se s tímto stavem nemíní smířit. To by také byl hřích na obecnstvu, na divadle i na tom kousku státního a národního prestiže. Bludný kruh se nedá flikovat; musí se z něho konečně jednou vykročit. Má-li se našemu divadlu pomoci hospodářsky i umělecky, nemůže se to stát setrváním ve směru, jež sám činitel nejodpovědnější označil příkrým slovem šmíra.

Otto Rádl:

Historie Osvobozeného divadla

Na konci jednoho období.

Uzavřením Osvobozeného divadla, k němuž právě došlo, končí se jedna z nejdramatičtějších period našeho moderního divadelnictví. Je na čase, rozhlédnouti se po onom desetiletí pokusů a zápasů, jež představuje činnost této scény ve všech jejích časových i ideových proměnách. Neboť Osvobozené divadlo bylo v tomto desetiletí něčím více, než pouhou scénou, vyhrazenou pro pokusy na poli nové divadelní techniky. Osvobozené divadlo bylo střediskem, kolem něhož se kupila celá jedna umělecká generace. Osvobozené divadlo představuje určitý střed i tam, kde vyvolalo proti sobě reakci a kde negativně přispělo k založení avantgardních scén jiných, reagujících buď ideově

nebo osobně na jeho snahy. A konečně stalo se Osvobozené divadlo, jehož vývoj se počal v dadaistickém žertu, útočištěm jediného svobodného satiricky zahroceného a politicky pokrokového projevu na našich scénách. Věc studentská vyvinula se během desetiletí na věc národní. Z divadelní laboratoře, určené pro intelektuální experiment a ze svěhlového podniku, jehož prvním cílem bylo ohromovat měšťáky, stalo se svého druhu „národní divadlo“.

Tento krátký vývoj deseti let je přece jen dosti dlouhý, aby způsobil, že ta nejmladší generace, která patří právě k nejnadšenějším propagátorům této scény, nemá už ani tušení o tom, že se tento podnik kdysi rodil někde jinde, byl tvořen někým jiným a vypadal nějak jinak. To všechno láká k retrospektivě na tuto revoluční a konec konců vítěznou divadelní epizodu.

Na počátku je Frejka.

Chceme-li naléztí dělítka, podle něhož bychom si rozdělili do přehledů vývoj tohoto období avantgardních jevištních pokusů, mohli bychom postupovat třeba kronikářsky a chronologicky. Došli bychom k poznání, že ještě dva roky před tím, nežli si skupina mladých divadelních adeptů a žáků dramatické školy pražské konservatoře dala do záhlaví svých plakátů a programů heslo Tairovy knihy o „Osvobozeném divadle“ — existují již náběhy pod jinými jmény, ale v podstatě se stejným materiálem personálním. Přesvědčili bychom se, že vlastní „Praosvobozené pradio“ vzniklo už 15. května 1923, kdy v Městanské besedě v Praze „Volné sdružení posluchačů dramatické konservatoře pražské, hrající s laskavým svolením rektorátu“ sehrálo v Městanské besedě v Praze po úvodním slově „Cesty za divadlem“, proneseném Zdeňkem Kalistou a kdy byla po prvé a patrně naposled uvedena na scénu „pseudokomedie“ Jiřího Frejky: „Kithairon“. Režii této hry, odehrávající se v bizarním prostředí nedochůdných a zmrzačených dětí, které Athénané, dbalí o zdraví své rasy, pohazovali pod skálu Kithairon, vedl Frejka, na programech byl z taktických důvodů, aby bylo získáno svolení rektorátu, uveden jeden z posluchačů konservatoře. Výpravu navrhl i zhotovil vlastnoručně autor a mezi podivnými papírovými cáry a hranoly proplétaly se na maličkém jevišti, mezi částečně udivenými a částečně spravedlivě rozhořčenými náhodnými návštěvníky hlavní představitelé, jimiž byli Ella Posnerová, Fr. Salzer, Václav Trégl, Jiří Schettina, O. a B. Rádl a sbor šesti posluchaček konservatoře v rolích štěňat.

Kdybychom se chtěli držeti chronologického postupu, zjistili bychom, že tato scéna adeptů, jež byla vedena Miloslavem Jarešem, posluchačem dramatické školy, a poháněna Jiřím Frejkou na pole experimentu, hrála postupně na různých periferijních scénách, jako na příklad na jevišti „Legie malých“ v Praze VII. nebo v „Masarykově síni“ na Žižkově. V těchto různých večerech české i cizí poesie a všelijakých silvestrovských, dobročinných a jinak příležitostných představeních seskupil se poněmáhle celý ensemble, jenž tvořil základ příštího „Osvobozeného divadla“. Byli to vedle Frejky a Jareše, Miroslava Holzbachová, Božena Malypetrová, Bohumil Závořský, Václav Trégl, skladatel Iša Krejčí, Světlá Svozilová, Lola Skrbková, B. Vnouček, Stanislav Neuman, Vlasta Petrovičová, arch. Heythum, bratří Rádlové a Josef Grus.

Sloň týchto rúzných podniků byl rúznorodý, eklektický: pohánějící silou souboru byla organizující vytrvalost Jarešova, podnětné novotárství Frejkovo a několik velice výrazných mladých hereckých talentů. V těchto rúzných podnikcích minul rok třiadvacátý, čtyřicetý, až v říjnu roku 1925 po prvé vystoupil ensemble jako „Osvobozené divadlo“.

„Osvobozené divadlo“ je na světě.

Dne 17. října 1925 najdeme soubor rozdělený na dvě místa a na dva rúzné programy: na Bratislavu a na Teplice-Šanov. V Bratislavě ohlašuje toho dne Spolek pro stavbu nemocnic na Slovensku v Bratislavě vo vládní budově program, který schraje „Osvobozené divadlo - Praha“, sestavený z přednášky, recitací, hudby a tance. Eklektický program přináší vedle Wolkera, Seiferta a Kalisty již tři básně Ne z v a l o v y, a to: „Kláru“, dialogické „Srdce hracích hodin“ a programatickou „Abecedu“. Ve své úvodní přednášce „Moderná senzibilita a moderné umenie“ zdůraznil Frejka potřebu výchovy nového ensemblu a nového publika pro nové divadlo, jež nemá napodobovati denní život, nýbrž usiluje o vytvoření světa nového, ryze jevištního, řízeného zákony fantasmie, nikoli zákony každodenního života:

„Herec nového divadla dává znovuožít staré radosti zo hry, ktorými nahraňuje hlbokomyseľne pasívne zvíťazenie sa do duševných stavov fiktívnych osob.“ — „Opakujem, herec je umenie sdeliť, nie len zažiť. Sdeliť priamo fyziologickým spôsobom, aby bol divák zachytený srdcom, očami, i modzkom. Divadlo neznázorňuje dočevné stavy, pretože vôbec nezaznamenáva, divadlo vytvára nový život, nové skutočnosti, život promieňajúci diváka v spolučlen širokého celku, ktorý sa hneď smeje, hneď hnevá, vycitňuje kolektívne čistú radosť, čistý pohyb, čistú myšlienku či harvu.“ — „Na iluzionistickej scéne včerajška, kde sa pokušovalo za životnou zkušenosťou, išlo o napodobenie tvorcovej metódy lyrikovej, ktorý rovnako počítá s jediným poslucháčom, s osamelým pozorovateľom. Divadlo je však kolektívna rozkoš, ako šport, kde rovnako pôsobí psychika miesta, dňa a vzrušivosti okolia. Nie je možné hrať divadlo pre jediného diváka.“

Frejka formuloval tu teoreticky své zásady, jež na základě materiálu světelných obrazů demonstroval současně také prakticky. Dochází k poznání, jaká je vlastně cena skutečného pohybu na scéně. Herec nemá na jevišti přinášeti svou civilní chůzi nebo ukazovati kroky, které odpozoroval někde ve společnosti. Jeho pohyb je do jisté míry tancem, určeným vnitřní dynamikou dramatu. Divadelní svět je stupňováním reality, nikoli imitací vnějšího světa. Herecký projev nemá tu své jeviště už v mimice obličejů, jak tomu bylo v divadle starém, nýbrž v pohybové výraznosti, v tempu a dynamice svých pohybů. Film probudil v diváčích zálibu v sledování pohybu, jež má svůj zvláštní lyrismus: tuto pohybovost nesmí divadlo kopírovati, nýbrž musí ji přiněsti na jeviště svou vlastní metodou. V tomto pohybu dostává se do úzké souvislosti s hereckým gestem a slovem herecký projev abrotatický a taneční. Frejka zdůrazňuje, že jeho snahou je především vychovati si herecký soubor technicky dokonale a na základě dobrého nového divadelního řemesla, dávajícího výraz novému pojetí divadelního umění, získati si nové a lepší obecnostvo.

Týž den, 17. října 1925, objevuje se po prvé záhlaví „Osvobozeného divadla“ ještě na jiném představení

též skupiny, při inscenaci Langerovy „Periferie“ v nové krásné budově divadla teplického. Zatím co v Bratislavě toho večera vystoupili Frejka, Miroslava Holzbachová a Lída Čtvrtečková, vedli režii a inscenaci Langerovy „Periferie“ na konstruktivní scéně B. a O. Rádl za herecké spolupráce Vnoučka, Svozilové, Skrbkové a jiných. Účelem tohoto představení bylo ukázati aplikaci nového „biomechanického“ hereckého projevu na moderní naturalistické hře a využití dokonalé jevištní mašinerie architektonicky výstavně a osvětlovací k evokaci řady jedinečných výjevů pomocí samých abstraktních divadelně technických prvků.

V základě však oba tyto podniky, při nichž po prvé se objevuje na veřejnosti jméno „Osvobozeného divadla“, nejsou svým rázem reprezentativní. Jsou to dvě náhodná představení, dva z oněch zájezdů, které bezplatně hrajícím členům souboru měla přiněsti jakýsi nepatrný příjem. To, co tvořilo umělecký program Frejkova „Osvobozeného divadla“, bylo již jasně formulováno v několika hrách jiných, jež tvořily první složky repertoaru této první nekonvenční divadelní skupiny československé.

Čilí hoši.

Tyto programní inscenace byly Molièrův „Jiří Dandin, čili Ošálený manžel“, dále „Pojistění proti sebevraždě“ od Ivana Golla a Jevreinovova „Veselá smrt“. Byly uvedeny na scénu během roku 1925 několikrát, zejména v sále konservatoře Na Slovanech a v žižkovské Masarykově síni. Ohlédneme-li se dnes na přímo směšně nepatrné technické prostředky, s nimiž tito osmnáctiletí až dvaadvacetiletí realizovali své hry na nemožných jevištích, bez jakýchkoli finančních fondů, mezi látkovými závěsy, snesenými z domova i odjinud, na jevišti z praktikáblů, hrubých latí, vlastnoručně sbitých konstrukcí, žebříků a lan, a v noci před premiérou pomalovaných papírových kulis, — neubráníme se překvapení, že tyto diletantské pokusy, realizované bez nejmenší zkušenosti režisérské i herecké, mohly naléztí poměrně široký ohlas. Všechny nedostatky umění a nedostatky zkušeností nahradil tu onen oheň, s nímž se tato mládež vrhala do práce, ono nadšení, s nímž přinášela do našich pokojných divadelních poměrů něco z brusu nového. Ani oficiální divadelní kritika s dlouhými vousy se neubráníla značnému překvapení.

Není divu, neboť představení „Jiřího Dandina“, jež vylákalo do žižkovského školního sálu, jež kdysi sloužil také za tělocvičnu, hustý příval pražského literárního a uměleckého obecnstva, „vymykalo se z obyčejných našich divadelních pojmů“, jak konstatoval Jindřich Vodák, jež jevištní techniku tohoto představení popsal s velikou důkladností takto:

„Představení změnilo klasického „Jiřího Dandina“ v „Cirkus Dandin“, jehož vývěsní tabule křičela s jeviště velkými červenými písmenami do hlediště. Nešťastný klamaný manžel, sedlák Dandin, musel vystupovati v podobě clowna s širokou bílou bundou a šaškovskou čepicí, Clintandre se ustrojil za kosočtvercovaného Harlekýna s portýrským kloboukem, pan ze Sotenvillu narazil si šedý letní cylindr ke kabátu rakouského majora, paní ze Sotenvillu se oblékla jako důstojnice z Armády spásy a sluha Lubin se stal zrzavým pražským Pepíkem z bývalého Podskalí. Jen paní Anděla a rudohlavá, šelmovskými bujná Klaudina sl. Horákové se směly upravití aspoň trochu

dobově, aby všechen ten masopust nebyl zcela bez lahodícího půvabu. Ale to není vše. Aby cirkus byl skutečně cirkusem, musily osoby zprava přicházeti vzduchem přes prkenný můstek, s něhož slézaly po strměm žebříku a dům Dandinův byla jen holá prkenná kůlna, na jejíž střechu se musil co chvíli, někdo zadem drápat, aby mluvil s výše nad hlavami ostatních.“

To, co bylo kriticky připojeno k tomuto popisu, bylo ovšem u Jindřicha Vodáka stejně odmítavé jako u Josefa Kodíčka, jenž ironicky nazval Osvobozené divadlo „čilými hochy“ a konstatoval, že „mladí si smí všechno dovolit, i nic neumět“. Množství místa, které noviny nejrůznějších směrů přes své odmítavé stanovisko představení věnovaly, však ukazují, že i zastánci konservativního divadla byli uzavěni tím, co se jim na všech ostatních scénách kýřalo. Dnes, kdy oficiální divadlo není v lepší situaci, než bylo roku 1925, kdy je stejně nezajímavé i nudné, zdá se nám, unaveným experimenty stejně jako passéismem neuvěřitelnou ona radost, s níž se vítala inscenace Jevreiovovy comedie dell' arte „Veselá smrt“ jako první pokus. Vítězslav Nezval napsal tehdy do novin:

„V Čechách, kde není dosud žádné moderní scény, vítáme tyto zajímavé a odvážné pokusy mladých adeptů a polemizujeme předem se všemi, kdož by je chtěli souditi s upřílišněnou akademickou hyperkritičností, poněvadž jeden opravdově moderní experiment znamená pro vývoj více, než všechna oficiální rutinérská kultura. Setrvává-li toto sdružení ve svém moderním předsevzetí, čeká je spousta krásných a nových uměleckých možností divadelních.“

V Gollově „Pojištění proti sebevraždě“ přijížděli herci na scénu po šikmém prkne jako po skluzavce, nedbajíce toho, že to nešlo vždy hladce. Hotel představovaly dveře, postavené do půlkruhu, opatřené čísly. Postel Harlekýnova ve druhé hře byla namalovaná pouze na šikmé podlaze. Všechno to bylo tehdy nové a nevidané. Jméno Frejkovo stalo se rychle populárním v divadelních kruzích a zájem o mladou skupinu rostl od představení k představení.

Devět i více sil.

Jednoho dne navštívil šéfa této mladé a již úspěšné divadelní skupiny, vzniklé ve staré kavárně Slavii u okna, Jiřího Frejku, protektor a propagační šéf všech revolučních směrů v Československu, Karel Teige. Pozval Frejku, aby s celou svou skupinou vstoupil do Devětsilu, jehož předsedou byl tehdy Krejcar. Frejka si vyhradil, že Osvobozené divadlo bude naprosto samostatnou sekci této umělecké skupiny, že bude mít svou vlastní uměleckou správu a samostatné finance, což všechno mu bylo zaručeno písemnou smlouvou. Tak vyšlo Osvobozené divadlo ze stadia přípravných experimentů a dosáhlo jakési reprezentativnosti a jakési oficiality jako podnik ne už několika lidí, nýbrž podnik „generace“.

Dosavadní periferní sály byly vyměněny po prvé za divadlo stálé. Bylo to v té době nově postavené divadlo Na Slupi s dosti moderně vyřešeným spojením jeviště s hledištěm, ale s velice mělkou scénou a bez provaziště, takže neilusivní způsob inscenace byl tu vlastně jediným možným způsobem, jak montovat hry. Představení v divadle Na Slupi byla zahájena Frejkovou inscenací „Frašky o mistru Ními-movi“ za výtvarné spolupráce Mrkvičky a inscenací „Mastičkáře“ v režii Jihoslavana Nádvorníka, jenž divadelní skupině Osvobozených poskytl

z nejasných důvodů svou patronanci a po dvou hrách byl z podniku vyloučen. Tehdy tvořily ensemble Osvobozeného divadla Horáková, Petrovičová, Holzbachová, Svozilová, Skrbková, Voznicová, Neuman, Trégl, Schettina a Rádl. První tři představení pořádala se ještě pod patronací Vzdělávacího sboru vyšehradského jakožto „Divadlo Mladých“, od 8. února 1926 však se hrálo již opět pod záhlavím „Osvobozené divadlo, sekce S. M. K. Devětsilu“.

Tak se začal rok 1926, jenž byl nejplodnějším, nejpodnětější a nejjařejším rokem činnosti této mladé scény. V této době byl inscenován největší počet zajímavých her od Aristofana, přes Gozziho a Moliéra až po Apollinaira, Ribemonta-Dessaignese, Jevreinova, Kurta Schwitterse až po Jiřího Mahena a Víta Nezvala. Hrálo se až do prázdnin pouze čtyřikrát nebo pětkrát měsíčně a po prázdninách ještě řidčeji, ale každý večer Osvobozeného divadla byl událostí. K vyprodaným premiérám sjížděl se do slupského divadélka celý pražský literární a umělecký svět a obrázkové časopisy s ochotným údivem přinášely naše fotografie podivných a fantastických scén z latí, pytlů, lan, rákosových koberců, sítí, balonků a nejrůznějších, do té doby na scéně neznámých materiálů.

Mezi ensemblem panovala tehdy ještě svorná dohoda. Z režisérů, kteří později dávali podnět k novým a novým rozkolům a k vytváření se nových, odštěpených scén, pracoval vedle mladého Frejky i značně starší Jindřich Honzl, jehož dosud pouze poněkud suchopárného teoretika, pustil, tehdy Frejka k samostatným inscenacím. Z výtvarníků pracovali vedle sebe Heythum, Mrkvička, Šíma, Zelenka i Teige. Taneční a choreografické práce pořizovaly jednou Jarmila Kröschlová, jindy Mira Holzbachová nebo Milča Majerová. Z hudebních skladatelů přišel tu k platnosti vedle Satie, Poulence a Polovinkina zejména Iša Krejčí, E. F. Burian a Jaroslav Ježek. Jako herci objevili se na scéně jednou i Karel Teige a Vít Nezval a po druhé třeba Vladimír Wuršer, hrála tu Jarmila Svatá, Věra Hlavatá, a z mužů Vnouček, Vacín, Boháč, Slípka, Nedbal, Antonín Novotný, Nálevka a Kučera vedle ostatních členů, které známe již z předešlých představení. I filmová herečka Jarmila Vacková hrála při několika představeních. Byl to idylický rok, plný idealismu a diletantismu, ale onoho plodného diletantismu, jenž posunuje vývoj kupředu tam, kde profesionálové ztrnuli v pohodlné rutině.

Tento ráz si zachovalo „Osvobozené divadlo“ po celý rok 1926 i po první měsíce roku 1927. Toho roku došlo dne 15. dubna k provozování improvizované studentské revue s podivným názvem „West pocket revue“. Napsal ji a hrál v ní Jan Döřan, za nímž se kryl Jiří Voskovec, bývalý člen Devětsilu, vyloučený z tohoto spolku pro svou, podle názoru Devětsilu znehodnocující účast v českém filmu „Pohádka máje“ a s ním objevil se tehdy po prvé ve veřejnosti neznámý jeho spolužák J. W. Rich, alias Jan Werich. Jejich revue, o níž nikdo z členů Osvobozeného divadla neměl valného smýšlení, byla tehdy z finančních důvodů zařazena do repertoaru divadla. Jak vypadaly technicky a ideově hry Osvobozeného divadla do tohoto data a jak vypadaly po něm, povšimněme si příště.

Igor Stravinský:

Z mého života

Jako je Picasso základním sloupem moderního malířství, tak je dílo Stravinského základem moderní hudby. Jeho „Ohnivý pták“ (1910), „Petruška“ (1911), „Posvěcení jara“ (1912) a „Příběh vojáka“ (1918), v minulých týdnech v Praze předvedené, tvoří mezníky v hudbě přítomnosti. Z právě vydané zajímavé knihy Stravinského „Chroniques de ma Vie“ (Denoel et Steele, Paris 1935) přinášíme několik ukázek, informujících o osobnosti Stravinského i o jeho názorech na hudbu přítomnosti.

I.

Doba.

Odjel jsem r. 1917 s Diaghilevem do Říma, kde se měla pořádat sezona „ruských baletů“. Byl tam Bakst, Picasso, s nímž jsem se tehdy seznámil, Cocteau, Balla a mnoho jiných osob. Sezona byla zahájena v divadle Costanzi, galapředstavením ve prospěch italského Červeného

IGOR STRAVINSKÝ
na sv. Silvestra 1920
podle kresby Picassovy.

kříže. Bylo to nazítí po ruské únorové revoluci. Car podal demisi a v čele Ruska stála prozatímní vláda. V normálních dobách by bylo bývalo představení zahájeno ruskou národní hymnou. Nyní však by bylo sotva co bývalo tak nemístným, jako zpívati „Bože, cara chraň“. Bylo proto třeba najít něco jiného. Tu měl Diaghilew nápad, zahájit představení ruskou národní písní. Vybral známou Píseň plavců na Volze. Píseň však měl hrát orchestr a my jsme ji neměli instrumentovanou. Diaghilew mne prosil, abych se

do toho ihned pustil. Musil jsem povolit a po celou noc před slavnostním představením jsem seděl u klavíru v bytě Bernersově a instrumentoval tuto píseň pro orchestr. Diktoval jsem harmonisaci, akord po akordu, interval po intervalu Ansermetovi, který psal. Orchestrální partitura byla rozepsána, takže jsem nazítí ráno při zkoušce mohl již slyšet svou instrumentaci. A večer při slavnostním představení, při němž jsem dirigoval „Ohnivého ptáka“ a „Ohňostrož“ v zářivých dekoracích Ballových, bylo zahájeno představení po prvé „Písní plavců na Volze“, na místě ruské národní hymny.

Doba ke konci roku 1917 byla z nejtvrdějších mého života. Byl jsem hluboce deprimován několika úmrtími, která mne stihla v nejbližších kruzích. Kromě toho byla má finanční situace co nejneutěšenější. Vítězná komunistická revoluce v Rusku mne zbavila posledních příjmů z mých děl, které jsem ze své rodné země čas od času ještě dostával. Stál jsem, abych tak řekl, tváří v tvář nicotě v cizí zemi. Musil jsem stůj co stůj se pokusit zajistit snesitelným způsobem existenci své rodiny.

Celou první polovinu roku 1918 jsme pracovali vytrvale na „Historii vojáka“, jejíž premiéru jsme projektovali pro příští léto. Zejména cennou mi byla má stálá spolupráce s Ramuzem, a naše přátelství stále těsnější a solidnější způ-

sobilo, že jsem s větší odvahou mohl snášeti kruté období, kterým jsem procházel. Byl jsem zoufalý z oblundného míru v Brestu Litevském a byl jsem hluboce pokořen ve svých vlasteneckých citech. Mír brestský mne uvedl stejně jako tolik mých krajanů do nejmýš trapné situace. Překvapil Diaghilewa s jeho skupinou ve Španělsku. Byli po celý rok doslova uzavřeni, protože všichni Rusové bez výjimky se stali všude nežádoucími a byly jim působeny nesčetné obtíže, kdykoliv chtěli opustiti jednu zemi a odejít do jiné.

Hudba.

Při zprávách s bojiště jsem byl hluboce dojat a živě jsem v sobě cítil účast se svou zemí. Smutek, že jsem z ní byl vzdálen, byl částečně kompenzován radostí, již mi přinášelo zahlobání do četby národních ruských písní. To, co mne na těch verších okouzlovalo, nebyly ani epické příběhy, které často jsou kruté, ani půvabné a nepředvídané obrazy a metafory, nýbrž způsob, jakým se v nich spojují v řetězy slova a slabiky a také jejich kadence, které působí na naši sensibilitu podobným dojmem jako hudba.

Neboť nalézám základ hudby v tom, že je neschopna cokoliv vyjadřovati: ani city, ani postoje, ani psychické stavy, ani přírodní zjevy, ani co jiného. Vlastní podstata hudby nezávisí nijakým způsobem na něčem, co má vyjadřovati. Zdá-li se, jak tomu skoro vždycky bývá, jako by hudba přece něco vyjadřovala, je to pouhá iluze a nikoliv skutečnost. Je to prostě jen jakási přidaná složka, kterou jí na základě němé a zastaralé konvence propůjčujeme, kterou jí ukládáme a připevňujeme na ni jako nálepku, připojujeme k ní protokol. Je to jen, krátce řečeno, jakýsi oblek, který buď ze zvyku nebo z nevědomosti zaměňujeme za vlastní podstatu hudby.

Nedovedl bych dojem, způsobený hudbou, nijak lépe precizovati, než srovnáním s dojmem, který v nás vyvolá pozorování architektonických tvarů. To pochopil správně Goethe, když pravil, že architektura je zkamenělou hudbou.

Opičárna v Bayreuthu.

Pracoval jsem klidně na „Posvěcení jara“, když mne z mého klidu vyrušilo pozvání Diaghilewovo, abych k němu přijel do Bayreuthu a poslechl si tam na onom posvátném místě „Parsifala“, jehož jsem ještě nikdy neviděl na scéně. Musil jsem se tomuto návrhu zasmáti a jel jsem tam s velkým potěšením. Zastavil jsem se na jeden den v Norimberce, jehož musea jsem navštívil a nazítí jsem byl přijat na nádraží v Bayreuthu svým drahým a tlustým přítelem. Ihned mne přivítal prohlášením, že patrně ztrávíme noc pod širým nebem a krásnými hvězdami, neboť všechny hotely byly přeplněny. Přes to se nám stěží podařilo ubytovati se v pokojích pro služebné.

Podívaná, které jsem se v Bayreuthu účastnil, by mne dnes už nezlákala, ani kdybych dostal pokoj zadarmo. Předně, celá ta atmosféra v divadle, rámeček představení a celé okolí mně připadalo pohřebním. Bylo to jako v krematoriu, kde se čekalo, až se objeví pán v černých šatech, pověřený, aby pronesl slavnostní řeč, vychvalující přednosti nebožtíka. Znamení k přestávce se dávala fanfárou a ceremonie začala. Docela jsem se scvrkl a znehybněl. Za čtvrt hodiny už jsem to nevydržel. Mé údy byly ztrnulé a musil jsem si sednouti nějak jinak. Prask... už je tu neštěstí... Má židle zapraskala, což mi získalo sto zuřivých pohledů. Znovu se scvrknu, a nemyslím už na nic, než na konec

jednání, které ukončí mé utrpení. Konečně přišla pauza a odměnil mne párek a sklenice piva. Sotva jsem si zapálil cigaretu, už se znovu dožaduje fanfára, abych se sebral. Ještě jedno dějství k přetřpení... A já myslím zarytě jen na svou cigaretu, již jsem měl kdy vložit jen jednou do úst. Přetrpím i tento akt. Potom konečně zase párky a zase pivo a zase fanfára a nové soustředění, ještě jeden akt, je to poslední. Konec.

Nechci se tu dotýkati ani hudby „Parsifala“, ani Wagnerovy hudby všeobecně: je mi to dnes příliš vzdáleno. Co mne na tom celém podniku pobuřuje, je onen duch celého podniku, onen princip, že umělecké dílo je postaveno do jedné řady s posvátným a symbolickým úkonem, jenž představuje bohoslužbu. Cožpak není celá ta bayreuthská komedie se svými směšnými obřady jen prostě podvědomou opičárnou náboženského ritu? Bylo by už konečně na čase, skončiti jednou pro vždycky s tímto hloupým a svatokrádežným pojmáním umění, jakoby bylo náboženstvím a nazíráním na divadlo, jakoby bylo chrámem. Tato politováníhodná estetika je věcí docela absurdní.

Tři města.

Má první cesta z Ruska byla namířena do Berlína. Vzpomínám si na představení, jehož se účastnil Kaiser, císařovna, i celý dvůr. Hrál se „Cleopatra“ a „Petruška“. Celá sympatie císaře Viléma ovšem byla věnována „Cleopatre“. Skládal Diaghilewovi poklony a prohlásil mu, že pošle své egyptology na toto představení, aby se tam něčemu přiučili. Byl ovšem přesvědčen o tom, že koloristická fantazie Bakstova je věrně historickou rekonstitucí a pot-pourri hudební partitury se mu ovšem zdálo hotovým zjevením antické hudby starého Egypta. Při jiném představení, na němž byl předveden „Ohnivý pták“, jsem se seznámil s Richardem Straussem. Přišel mne navštívit na jeviště a projevil živý zájem o partituru. Mimo jiné mi řekl něco, co mne velmi pobavilo:

„Vy děláte jednu chybu v tom, že začínáte svou skladbu pianissimem. To vás obecnstvo nebude poslouchati. Na začátku je třeba obecnstvo překvapiti kusem skladby s velikou nádhrou. To způsobí, že vás poslouchají a pak už si můžete dělati, co chcete...“

V Berlíně jsem měl příležitost po prvé slyšet hudbu Schoenbergovu, jenž mne pozval na představení svého „Měsíčního pierotta“. Nebyl jsem naprosto nadšen estetismem tohoto díla, jež se mně zdálo návratem do zašlých dnů kultu Beardsleyova. Naproti tomu nepopírám, že instrumentace této skladby je podle mého názoru rozhodně zdařilá.

Budapešť, kterou jsme navštívili potom, zanechala ve mně dojem velice příjemného města. Lidé v něm jsou velice temperamentní, srdeční a laskaví. Všechno tu dobře klapalo a mé balety „Ohnivý pták“ a „Petruška“ tu měly obrovský úspěch. Když jsem se po mnoha letech do Budapešti znovu vrátil, byl jsem hluboce dojat tím, jak jsem tu byl obecnstvem přivítán jako starý známý.

Naproti tomu mi zůstala na Vídeň vzpomínka spíše trpká. Bylo mi opezdovým překvapením, jak nepřátelsky se choval orchestr při zkouškách na „Petrušku“. V žádné jiné zemi jsem něco podobného nespátřil. Připouštím ovšem, že určité partie mé hudby nemohly v té době býti tak konservativním orchestrem, jako byl vídeňský, ihned pochopeny. Naprosto jsem však nebyl připraven na to, že nechuť členů orchestru

půjde dokonce tak daleko, že budou zřejmě sabotovati zkoušky a pronáseti docela hlasitě hrubé poznámky, jako na příklad „schmutzige Musik“. Ostatně, tak nepřátelsky se chovala celá administrace. Nepřátelství bylo namířeno zejména proti intendantu dvorní opery Průšákovi, jenž pozval Diaghilewa s jeho skupinou, což naplnilo zuřivou zářlivostí celý vídeňský císařský balet. Kromě toho v té době se Rusové netěšili v Rakousku veliké přízni, protože politická situace byla již velmi napiatá. Představení „Petrušky“ však bylo přijato bez jakýchkoliv protestů a dočkalo se dokonce i jakéhos úspěchu, ačkoliv vkus Vídeňáků je zastaralý. Nečekávanou útechu mi poskytl dělník na scéně, zaměstnaný vytahováním a spouštěním opony. Stál jsem náhodou po jeho boku. Když viděl, že jsem dotčen nepřijemností, jež způsobily neshody s orchestrem, poklepal mi tento starý dobrák s licousy ve slohu Františka Josefa přátelsky na rameno a řekl mi: „Nebudte tak smutný. Já už jsem tu padesát let. To se tady nestalo po prvé. S ‚Tristanem‘ to bylo docela stejné.“

Čtvrté město: Paříž.

„Ruský balet“ zahájil jarní sezonu v divadle na Champs Elysées. První představení bylo zahájeno reprisou „Ohnivého ptáka“. Dne 28. května večer se hrálo „Posvěcení jara“. Nebudu ani popisovati skandál, který vyvolalo. Už se toho o něm namluvilo dosti. Partitura byla velice složitá a vyžádala si velikého množství zkoušek, které řídil Monteux se svou obvyklou péčí a pozorností. Jak bylo provedeno představení na jevišti, o tom nemohu souditi, protože jsem ihned po prvních taktech předehty odešel ze sálu. Hned od počátku vyvolala předehty smích a posměšné poznámky. Byl jsem tím pobouřen. Tyto zprvu ojedinelé manifestace záhy zevšeobecněly a vyvolávaly na druhé straně projevy sympatie, takže se v hledišti brzy rozpoutal strašlivý povyk. Zůstal jsem po celé představení v kulisách po boku Nižinského. Nižinský stál na židli a křičel bez sebe na tanečníky: šestnáct, sedmnáct, osmnáct... To byl jejich zvláštní způsob počítání taktů. Ubozí tanečníci z toho přirozeně nic neslyšeli, protože v sále byl tak veliký lomoz a protože sami také dupali. Musil jsem držeti Nižinského za kabát, protože byl vzteklý a protože byl přichystán vskočiti každým okamžikem na jeviště a ztropiti tu skandál. Diaghilew se snažil zastaviti projevy lomozu tím, že dával elektrikářům střídavé rozkazy, hned aby rozsvítili světla v sále, hned, aby je zhasili. To je všechno, co mi zůstalo z premiéry v paměti. Bylo to podivné, neboť při generální zkoušce bylo jako obvykle přítomno mnoho umělců, malířů, hudebníků a literátů, kteří představovali nejvzdělanější část společnosti a kteří vyslechli představení v největším klidu. Byl jsem proto na deset mil vzdálen toho, předvídati, že by večerní představení mohlo způsobiti takové rozpoutání žvlů.

Když v dubnu rok poté byly provedeny balety „Procitnutí jara“ a „Petruška“ v Paříži po prvé na koncertním podiu za řízení Monteuxova, byla to pro „Posvěcení jara“ po skandálu na divadle na Champs Elysées skvělá rehabilitace. Sál byl přeplněn. Obecnstvo nebylo již rozptýleno jevištní podívanou a naslouchalo mému dílu se soustředěnou pozorností. Tleskalo s takovým nadšením, jež mne dojalo a jež jsem naprosto neočekával. Někteří z kritiků, kteří „Posvěcení jara“ rok před tím ztrhali, doznali upřímně svůj omyl. Toto dobytí publika mi ovšem dalo hluboké a trvalé uspokojení.

(Dokončení.)

dopisy

Ze slovenských voleb

Redakci týdeníku „Přítomnost“ v Praze.

Čtu v posledním čísle „Přítomnosti“ v článku „Jak volilo Slovensko“, že jsem se „v humenském kraji dopustil demagogie, snaže se svrhnouti vinu z události v Čertižné a Habuře na strany socialistické“. Tvrdil jsem prý, „že socialisté to jsou, kteří mají v rukách finanční a berní úřady a že tedy za vymáhání daní jsou odpovědní socialisté“. Konstatuji, že jsem nikde nikdy nic podobného netvrdil, že jsem ani v kraji humenském ani nikde jinde o Čertižné a Habuře nemluvil. Prosim o uveřejnění této opravy.

V dokonalé účtě *Dr. Milan Hodža.*

Po Hodáčově porážce

Velevážený pane redaktore!

V čísle 21. časopisu „Přítomnost“ otištěný článek „Po Hodáčově porážce“ obsahuje řadu nesprávností, a poněvadž Vaší revui jde samozřejmě jen o správnou informaci čtenářů, dovolujeme si Vám sdělit následující:

Začátkem roku 1932 proveden byl v Nemocenské pojišťovně soukromých úředníků opravdu „převrat“, záležející však pouze v tom, že byli z vedení ústavu odstraněni dva vedoucí úředníci, o nichž vyšlo najevo, že se dopustili různých nesprávností a že způsobili pojišťovně škodu, jdoucí do mnoha set tisíc korun čsl. Přirozeně musily býti na jejich místa povolány jiné osoby, o jejichž velice dobré kvalifikaci pro ředitelské místo nemá ani ministerstvo sociální péče, vzhledem k jejich theoretickému vzdělání a dosavadní odborné činnosti nejmenší pochybnosti. Pokud pak se týče platů těchto nově ustanovených ředitelů, prohlásilo samo ministerstvo sociální péče, že platy ty odpovídají hospodářské situaci a velikosti ústavu jimi řízeného.

Pro nesprávnosti, jichž se odstranění vedoucí úředníci dopustili, bylo proti oběma svého času zavedeno disciplinární řízení. Toto řízení není dosud skončeno a potrvá vyšetřování vzhledem k většímu počtu poklesků, které se oběma odstraněným úředníkům za vinu kladou, ještě nějaký čas.

Proti oběma těmto úředníkům bylo v roce 1932 zahájeno

u krajského soudu trestního v Praze trestní řízení, a že toto řízení mělo vážný podklad, vyplývá nejlépe z toho, že samo státní zastupitelství v Praze se rozhodlo podat na oba obžalobu pro zločin podvodu. Oba úředníci byli sice soudem obžaloby zproštěni, ježto soud v zjištěné jejich činnosti neshledal s ubjektivní skutkovou podstatu trestného činu, nicméně v důvodech rozsudku uvedl, že oba obvinění na základě objednaného fingovaného účtu přijali a sobě rozdělili částku Kč 18.913.10, z níž polovici jeden vrátil, druhý však a to právě ten, o němž se v článku praví, že jeho „největším hříchem, jak se zdá, byla příslušnost k socialistické straně“, peníze, které na fingovaný účet, o jehož fingování věděl, přijal, dodnes nevrátil. Trestní soud sám tuto činnost obou úředníků v důvodech rozsudku výslovně označuje jako „trestný čin disciplinární“. Tímto konstatováním v rozsudku nebude se zajisté žádný z těchto úředníků chlubit.

Pokud se týče civilní žaloby na uznání neplatnosti služební smlouvy, byla naše pojišťovna nucena ji podati, ježto celá řada vynikajících osobností nemohla pochopiti, jak je možno, že lidem, kteří takové škody ústavu způsobili, se jejich požitky nerušeně dále vyplácejí. Ježto pak pojišťovna byla i z kruhů pojištěnců vyzývána, aby v tom směru žalobou zakročila a bylo odpovědným orgánům pojišťovny i naznačováno, že by se jinak vystavovaly nebezpečí, že se jim bude dávatí jednou vina, že zájmů pojišťovny řádně nehájily, považovala pojišťovna přímo za svou povinnost vystoupiti v zájmu pojišťovny žalobou, zvláště když se vyskytly i pochybnosti, zda právě onen sporný odstavec smlouvy o disciplinární komisi byl ujednán řádným způsobem. Je tedy úplně nesprávným tvrzení, jako by žaloba ta podána byla z důvodů politických a za účelem získání času.

Z uvedeného vylíčení stavu věci ráčíte jistě jako osobnost naprosto nepředpojatá uznati, že výtky v článku proti pojišťovně vznesené nejsou odůvodněné a doufáme, že proto v zájmu objektivní pravdy a dle zásady audiatur et altera pars své vážené čtenáře budete o celé věci správně informovati.

Děkujíce již předem za Vaši laskavou ochotu, znamenáme

s projevem nevšední účty

*Nemocenská pojišťovna
soukromých úředníků a zřízenců v Praze.
Ústřední kancelář.*

PŘES 43 MILIONY KČ

připravila na výhrách v hotovosti
a beze srážky 33. třídní loterie

POČÍNÁ 18. ČERVNA 1935

Zaručuje štěstí výhry v 50 proc.

DOM

DOPISNÍ PAPÍR

DENNÍ POTŘEBY

100 listů normalisované velikosti 210×297 mm • 100 obálek 105×215 mm s vložkou z hedvábného papíru • Zvláště levný, přesto však jemný a reprezentační dopisní papír • Ve velmi vkusné krabici za Kč 38.—

KAREL KELLNER, PRAHA • VÁCLAVSKÉ N. 61 • DLOUHÁ TR. 17